

FIKİH DERSİ TEBLİĞLERİ

HAZİRAN 2015 MESLEKİ ÇALIŞMALARI

Bu dosyadaki metinler, 2015 Haziran döneminde yapılan mesleki çalışmalardan seçilmiştir.

Bilindiği gibi Haziran döneminde; İHL/İHO Meslek Dersleri, DKAB ve Kültür Dersleri öğretmenlerimizin katılımıyla komisyonlar oluşturuldu. Bu komisyonlarda, belirlenen ana başlıklar çerçevesinde isteyen öğretmenlerimiz tebliğler/bildiriler sundular ve katılımcı öğretmenlerimiz tarafından müzakere edildi. Bildiriler ve dile gelen görüşler raportörler tarafından bir araya getirildi. İllerde birleştirilerek Genel Müdürlüğümüze gönderilen bu dosyalardan **uygun görülüp seçilen bazı bildiriler (müzâkere metinleri hariç) “Eylül-2015**

Mesleki Çalışmalarda” öğretmenlerimizin görüş alışverişine ve tekrar müzâkeresine sunulmaktadır. **Bu dosya, içindeki bildiriler veya sunum metinleri, yayımlanmış bir eser, salt akademik bir çalışma veya Din Öğretimi Genel Müdürlüğünce hazırlanan bir kitap ve rapor değildir.** Ortaöğretim kurumları yönetmeliğinde belirtilen mesleki çalışmalar çerçevesinde, alan öğretmenlerinin görüşlerinden oluşan, birbirinden farklı görüşleri ve teklifleri içeren, akademik olan veya olmayan, tartışmaya açık, uygulamaya yönelik önerileri olan metinlerdir. Bağlayıcılığı yoktur. İçerik sorumluluğu, kaynakça bildirimi ve metin içeriklerinin tamamı, bildirileri/metinleri hazırlayan öğretmenlere aittir. Derslerin öğretiminde kullanılacak yöntem-teknik önerileri öncelenecek metinlerden, derslerin öğretiminde doğrudan kullanması ile ilgili olmayan bazı hususlar çıkarılmıştır. Ayrıca, öğretmenlerimizden gelen diğer çalışmalar ve müzakere metinleri daha ayrıntılı bir çalışmada kullanılacağından bu dosyaya alınamamıştır.

Emeği geçen öğretmenlerimize teşekkür ederiz.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
TEBLİĞ (I) <i>Saliha FERŞADOĞLU, Ramazan KARAYİĞİT</i>	1
TEBLİĞ (II)	13
<i>Mevlüde APAYDIN</i>	13
TEBLİĞ (III)	20
BİREYSEL VE TOPLUMSAL AHLAK BİLİNCİNİN İNŞASI	20
-DİN-AHLAK-HUKUK İLİŞKİSİNİN FIKIH DERSİNDE İŞLENMESİNE DAİR BİR İNCELEME-	20
<i>Yakup KAYA - Derviş ZAVALSIZ</i>	20
TEBLİĞ (IV)	30
DERSİNİN İŞLENİŞİ, SORUNLARI VE ÖNERİLER	30
<i>Yrd. Doç. Dr. Rifat USLU</i>	30
TEBLİĞ (V)	33
<i>Yasemin KABLAN</i>	33

TEBLİĞ (I)

Saliha FERŞADOĞLU, Ramazan KARAYİĞİT

Gaziosmanpaşa AİHL

• GİRİŞ

İslam kültürünün özgün bilim alanlarından birisi de fıkhıdır. Fıkıh, İslam dininin temel kaynakları ışığında insanların ameli yönden hak ve sorumluluklarını inceleyen normatif bir bilimdir. İslam'daki ibadet yükümlülüklerinin neler olduğu ve nasıl yerine getirilmesi gerektiği fıkıh ilmi kapsamında değerlendirildiği gibi, kişiler ve toplumlar arası ilişkilerin normatif değeri de İslâm dininin temel kaynakları açısından bu ilim içerisinde incelenir. İslam tarihinin ilk devirlerinden itibaren şekillenmeye başlayan Fıkıh ilmi, birkaç asır içerisinde olgunlaşmış ve sistematik bir bilim dalı haline gelmiştir. İslam kültüründe yüzlerce farklı fıkıh ekolü ortaya çıkmıştır. Bunların pek çoğunun zamanla mensubu kalmamıştır. Ancak bu ekollerin İslam fıkıh düşüncesine yaptıkları teorik katkıdan her zaman yararlanılmıştır.

Genel olarak Hanefilik, Şafilik, Malikilik, Hanbelilik ve Caferilik olarak bilinen ve İslam tarihi boyunca büyük kitleler tarafından benimsenen fıkıh ekolleri günümüzde de yaygınlığını muhafaza etmektedir. İslam kültüründe geliştirilen hukuk düşüncesinin kendisinde kristalleştiği fıkıh disiplini, her zaman özel bir ilgiye mazhar olmuştur. Günümüzde de en çok önem verilen alanlardan birisidir. Bu nedenle fıkıh ilmini amacına uygun olarak öğretme ihtiyacı hâsıl olmuştur. Bu ihtiyacı karşılayabilmek ve fıkıh ilmini en iyi bir şekilde anlatabilmek için bazı çalışmalara ihtiyaç duyulmuştur. Elimizdeki çalışma da bu ihtiyaca binaen ortaya konulmuştur. Bu çalışmada fıkıh ilminin amaçları ve bu amaçların uygulanabilmesi için gerekli olan yöntem, teknik ve görüşlerden bahsedilmiştir.

• FIKIH ALANININ GENEL AMAÇLARI

Bu dersi alan öğrenciler;

1. Fıkıh ilminin temel kavram ve kaynaklarını yapısal özellikleri ile tanıır.
2. Fıkıh ilminin tarihi gelişimini bilir.
3. Klasik fıkıh metinlerini okur ve açıklar.
4. Fıkıh mezheplerini kaynak ve yöntemleriyle birlikte değerlendirir.
5. Fıkıhın nasrlara dayalı olarak yorum yapma becerisi olduğunu öğrenir.
6. İslam miras hukukunu bilir ve feraiz meselelerini çözümler.

7. Fıkıhtaki ilmihal konularını mukayeseli olarak delilleriyle bilir.
8. Genel ve özel fıkıh kaidelerini bilir,
9. Hüküm çıkarma yollarını kavrayarak yeni hükümler çıkarabilme becerisi kazanır.
10. Bilimsel, teknik ve sosyal gelişmelerin ortaya çıkardığı bireysel ve toplumsal problemlere fıkıh metodolojisi çerçevesinde yeni çözüm önerileri üretir.
11. Fetva verme yöntem ve inceliklerini kavrar

• FIKIH ALANININ UYGULAMA ESASLARI

1. Fıkıh alanının öğrencilerde geliştirmeyi hedeflediği özgün ve eleştirel düşünme, kaynakları kullanabilme ve yararlanabilme ve benzeri becerilerini geliştirmek için öğrenme-öğretme sürecinde metin okuma, soru-cevap, grup çalışması, tartışma, araştırma ve sunum gibi yöntem ve teknikler uygulanır.
2. Fıkıh alanı ile ilgili tüm konularda öğrencilerin ön hazırlık yaparak derse gelmeleri sağlanır.
3. Fıkıh konularının işlenişinde metin yanında Türkçe kaynaklardan da yararlanmaları teşvik edilir.
4. Klasik Fıkıh metinlerinden belirlenen bölümler okunarak tartışılır. Okuma metninin Türkçe'ye çevrisiyle sınırlı kalmayıp, metinde konunun takdim edilmiş biçimi anahtar terim ve ifade kalıpları ve konunun ele alınış şekli üzerinde durulur. Klasik metinde işlenen konunun, yardımcı literatürden de yararlanılarak güncelleştirilmesi, ilgili diğer disiplinler açısından değerlendirilmesi ve metodik çözümlenmelere imkân tanıyacak şekilde ele alınması sağlanır.
5. Fıkıhın genel ve özel kaideleri özümseyerek örnek fıkıh problemleri üzerinde uygulanır.

(Diyanet İşleri Başkanlığı İhtisas Eğitim Programı-2013)

• DERSİN ÖĞRETİM PROGRAMI VE KAZANIMLARIYLA İLGİLİ GÖRÜŞLER

1. Konular gayet güzel ve verimli ancak ders ağırlığının sadece 10. sınıfta ve haftada 2 saat olması yetersiz kalmakta ve konular yetiştirilememektedir. Bu nedenle, ilgisi olan öğrencilere Fıkıh okumaları dersini seçmeleri tavsiye edilebilir. 11. veya 12. sınıfta seçebilirler.
2. Dersin öğretim programının gözden geçirilmesi, genişletilmesi, ayrıca hadis dersindeki örnek hadis metinlerinin ve tefsir dersindeki örnek tefsir metinlerinin fıkıh dersinde de yer alması fayda sağlayacaktır.

3. Fıkıh Dersinde usul konuları sadeleştirilmeli ve bu konulara az yer verilmelidir. Öğrencilerin usul konularında zorlandığı görülmüştür. Dersin 10. sınıfa alınması usul konularının anlaşılmasını daha da zorlaştırmıştır. Temizlik ve ibadet konuları ayrı bir sınıfta diğer konular ayrı bir sınıfta işlenebilir.

4. Namaz konularına daha çok yer verilmelidir. Temizlik ve namaz konularına süre olarak ve muhteva bakımından ağırlık verilmelidir. İbadetlerin uygulamalı olarak işlenmesi daha kalıcı olacaktır.

5. Öğrencilerin güncel sorunları kavrayacak, kendilerine yöneltilen sorulara cevap verebilecek şekilde gerekli fıkhi donanımına sahip olmaları sağlanmalıdır. Fıkıh ilminin namaz, oruç, zekât ve hacdan ibaret olmadığı artık anlaşılmalıdır. Sosyal yaşamla, günlük yaşamla ilgili meselelerin anlatılıp tartışılabileceği bölümler eklenmelidir. Kısacası teoriden ziyade pratikteki sorunların ele alındığı öğretici bir müfredat hazırlanmalıdır.

6. Farklı mezhebe (Şafi Mezhebi vs.) mensup öğrenciler içinde dersin müfredatında gerekli ek bilgilendirmeler yapılmalıdır. Mezhebi farklılıkların müfredatta ve ders kitaplarında örneklendirilmesi gerekmektedir.

7. Dersin içeriğindeki fıkhi mezheplerle ilgili bölümün daha belirleyici ve açık bir şekilde hazırlanması gerekmektedir.

8. İbadetlerle ilgili bilgilerin kuru bir fıkıh bilgisinden kurtarılması için ibadetin anlam/sebep, fayda ve amacının işlenmesi gereklidir.

9. Fıkıhta temel kavramların aslını/orijinalini muhakkak kullanmalıyız. Örneğin “Fıkıhın temel kaynakları” yanı sıra “Edille-i Şer’iyye” demeliyiz. Dinlerin özü asli kavramları kullanmakla daha iyi anlaşılır.

10. Hem öğretmenin, hem de öğrencinin ayetlere aşinalık kazanması için ayetlerin orijinal metinlerinin verilmesi uygundur.

11. Müfredata yeni giren seçmeli “Fıkıh Okumaları” dersi için hazırlanacak kitapta sosyal hayata dair güncel konular ele alınmalıdır.

12. Fıkıh dersi kısa usul bilgilerinden sonra pratik hayata uyumlu hale getirilerek fonksiyonel hale getirilmelidir.

13. Fıkıh Usulünün özellikle kaynaklar bağlamında verilirken Kur’an ve Sünnet ana kaynaklar olarak sunulmalı bunun dışındaki fer’i kaynaklarla öğrencilerin temel düzlemde zihin karmaşası yaşamaları önlenmelidir. Çünkü öğrenciler bu dersi 2 saatlik bir programda almaya çalışırken dersin temellendirilmesiyle ilgili istenen hedefe ulaşmamakta, dolayısıyla zihin dünyalarında kavramlar sağlıklı ve net bir biçimde oluşmamaktadır.

14. Yeni kavramlar sade ve açık bir şekilde yer almalı, anlatılmalıdır.

15.Ders anlatımında, içtihat ünitesi daha kapsamlı ve örneklerle işlenmelidir.

16.Fıkhi Hükümler ve Kaynakları konusunda kavram ve bilgi ağırlıklı olduğu için öğretmenin sınıfta örneklerle konuyu genişçe izah etmesi gerekir.

17.Müfredata göre dört mezhebin ortak noktaları oluşturulması geri kalan kısımların öğretmenler tarafından bölge ve coğrafyaya göre açıklanması gerekmektedir.

18.Fıkıh dersi işlenirken hüküm çıkarmayla ilgili örnekler arttırılmalıdır.

19.1. Ünite ve 3. Ünite fıkıh hükümleri ve kaynakları adı altında birleştirilerek ayrıntılı olarak işlenebilir.

20.Mezhepler konusunun iyi bilinmesi gerekiyor. Farklılıkların nasıl oluştuğu kavratılmalıdır. Bu anlamda Mezhepler Tarihi dersinin ayrıca verilmesi uygun olabilir.

21.Diyabet Yeterlilik sınav sorularına uygun olacak şekilde içerik gözden geçirilmeli ve bu minvalde çeşitliliğe ve zenginliğe yer verilmelidir.

•DERSİN ÖĞRETİMİNDE UYGULANAN ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİYLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

1. Öğretmenler arası kullanılan yöntem ve tekniklerin birlikteliği sağlanmalıdır.

2. Ders konuları görsel, işitsel materyallerden yararlanılarak ilgi çekici hâle getirilmelidir.

3. Sunu, bilmece, film, yarışma gibi etkinliklerle dersler monoton olmaktan çıkarılmalı, başarıyı artırabilmek için gerekli doküman ve materyaller oluşturulmalı.

4. Fıkıh ilmine özgü temel kavramlar da öğrencinin anlayabileceği şekilde örneklerle açıklanmalıdır.

5. Konuları öğrencilere paylaştırıp, sınıf içerisinde öğrencilerin aktif katılımını sağlanmalıdır.

6. Fıkıh dersinde konular ile ilgili temel ilkeler verildikten sonra öğrenciyi metodik düşünmeye, sorgulamaya, tartışmaya ve sonuca ulaştırmaya yönlendiren katılımcı yöntem izlenmelidir.

7. Kıyas, içtihat gibi konular daha fazla örneklerle açıklanmalıdır.

8. Öğrenci sorularına derslerde yer verilmelidir.

9. Yöntem ve Tekniklerle ilgili yapılan çalışmalara ek olarak tiyatro çalışmaları da yapılmalı.

10.Öğrencileri görerek, işiterek, dokunarak, yaparak, yaşayarak öğrenme sürecinin bir parçası haline getirmek gerekir.

11.Konuların teoride kalması özellikle hitabet ve fıkıh derslerinde uygulama olması için müftülük ile işbirliği yapıp cami ve Kur'an kursu öğretmenleri ile birlikte hareket edilerek uygulama bizzat öğrencilere yaptırılmalı ve öğrenciler teşvik edilmelidir.

12.İbadetlerin fert ve toplum hayatındaki önemi örneklerle anlatılarak, örneklendirerek benimseltilmelidir.

13.Fıkhi hükümlerin delilleri olan kısa ayet ve hadisler, orijinal metin ve anlamlarıyla öğrencilere not ettirilmelidir.

14.İhtilafın rahmet olduğu vurgulanarak mezheplerin ortaya çıkış sebepleri öğrencilere iyi bir şekilde kavratılmalıdır.

15.Özellikle içtihat ve günümüz fıkıh meseleleriyle ilgili öğrencilerin araştırmaya sevk edilmesi, araştırdıkları konuları sınıfta sunmalarının sağlanması gereklidir. Böylece ilmihal kaynaklarını da kullanmayı öğreneceklerdir.

16.Abdest, namaz, oruç hac gibi ibadet konularında kavram haritası, bulmacalar, çalışma kâğıtları, not tutma yöntemi kullanılmakla birlikte bunun yanında video, slâyt gösterilerinden de yararlanılmalıdır.

17.Öğrencilerin derse ilgisini sağlamak için güncel konulardan hareketle soru cevap şeklinde ders işlenmelidir.

18.Fıkhi meselelerle ilgili öğrencilerimizin güncel meselelerle alakalı farklı görüş ve çıkarımlara ulaşabileceğinden dolayı öğrencilerimizin doğru bilgilere ulaşabilmesi için din bilginlerinin eserlerine ve güvenilir web sitelerine yönlendirilmelidir.

19.Beyin fırtınası, üretken bir yöntem olarak takip edilmelidir. Bu yöntemin öğrenciyi düşünmeye, kavramaya yönlendirdiği gözlemlenmiştir. Fıkıh konuları hakkında öğrencide merak uyandırılarak, öğrencinin bilgiye kendisinin ulaşmak istemesi hedeflenmelidir.

20.Diyanet İşleri Başkanlığının ilmihal kitaplarındaki ibadetler bölümünden performans çalışmaları yapılabilir.

21.Hac konusunda, tüm okula yönelik uygulamalı bir çalışma yapılması ve tüm ayrıntısıyla mekân oluşturularak gerçekleştirilmesi çok uygun olacaktır. Teorik bilgiler, pratik bilgiye dönüştürülüp performans notu olarak değerlendirilebilir. Böylelikle öğrenciler öğrendiğini uygulamış olacaklardır. Fıkıh Usulünün, hükmün anlaşılması konusunda olmazsa olmaz bir konumda olduğunu ve önemini kavratacak canlı örneklerin gerekliliğini ve işleyişe elzem olarak yansıtılması

22. Mezhep imamlarının görüş farklılıklarının Ayetlerin anlaşılması noktasından kaynaklandığını yine ayetler üzerinde Arapça gramer kuralları ve farklı yorumlara örnekler verilerek öğrencilere gösterilmeli, Hz. Peygamber'in (s.a.v) problemleri çözme yöntem ve

teknikleri öğrencilere öğretilmeli, öğrencinin düşünmesine yönelik sorularla ilgileri çekilmeli kaynaklara ulaşmasını öğretme adına “Alo fetva hattı” ile Diyanet İşleri Başkanlığına “e-mail” ile soru sorma öğretilmelidir.

23.Meslek derslerinde başarıyı arttırmak için öncelikle öğrencilere neşeli ve rahat bir ortam sağlanmalı ve sınıf içi çalışmalara da renklilik, çeşitlilik getirilerek ders öğrencilere sevdirmelidir.

24.Kavram haritaları, balık kılıçığı, grafikler ve görseller kullanılarak konunun daha iyi anlaşılması sağlanabilir.

25.Kavramlar öğrenci seviyesine göre şemalaştırılmalıdır.

26.Peygamberimiz döneminde ortaya çıkan problemlerin çözüm yöntemleri günümüz problemleriyle kıyaslanabilmek noktasında olaylar öğrencilere sunulmalı ve bu noktada özellikle batı kaynaklarının da görsel ve iletişimsel alt yapılarında yer alan örneklerle değerlendirilmelidir.

27.Ders Kitabındaki bazı konular düz metin şeklinde değil de maddeleştirilerek anlatılmalıdır.

28.İbadet konuları haricinde, daha ziyade usul konularında buldurma yöntemini, kullanmak mümkündür.

29.Ünite sonlarında öğrencilerin ünite ile ilgili sorular hazırlamaları sağlanmalıdır.

30.Usul-i fıkıh ve furu-i fıkıh ile ilgili kaynakların sınıfta bulundurulması sağlanmalı.

31.Fıkıh âlimlerinin öğrencilere tanıtılması gerekmektedir. Âlimleri tanıtmada konusunda âlimlerin vefat yıl dönümlerinde tanıtım programı hazırlanmalıdır.

32.Ödev grupları oluşturularak, yaparak yaşayarak yapılandırıcı ve öğrenci merkezli eğitim ve öğretim anlayışının uygulanmalıdır.

33.Uygulamalı ibadetlerin tatbikatı yapılmalıdır. Teyemmüm, Namaz, Hac gibi... Örneğin Kâbe ve benzeri maketler getirilerek Hac konuları işlenmelidir.

34.Ünite sonlarına akıllı tahtaya uyumlu bilgi yarışmaları hazırlanarak öğrenci aktif konuma getirilmelidir.

35.Dersin işlenişinden sonra öğrencilerce görev sorumluluğu bilinci ile okul panosunda çalışmaların sergilenmesi olabilir.

36.Günümüz fıkıh problemleriyle ilgili öğrencilere araştırmalar verilip, sunumları sağlanmalıdır.

37.Farklı olarak; gösterip yaptırma, yarışma, eğitsel oyunlar, rol oynama, altı şapkalı düşünme tekniği kullanılabilir. Derslerde öğrenci ile birebir ilgilenme, üzgün sıkıntılı mutsuz görünen öğrencilerle diyaloga girme derse ilgiyi artırmaktadır. Soru cevap yönteminde ödüllendirme kazanımların daha iyi öğrenilmesini sağlamaktadır.

38.Konuya başlamadan önce örnek olay yönteminin kullanılmasının öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyini artıracaktır.

39.Diyamet İşleri Başkanlığı personelinden bu alanda yetkin olanlarla sunum yapmak üzere öğrencilerin buluşturulması faydalı olacaktır.

40.İlahiyat fakültelerinden yararlanmak gerekiyor. Bir İslam Hukuku öğretim üyesi getirilerek okulda konferans verdirilmesi çok güzel olur. Veya onunla birlikte örnek bir ders işlenebilir. Konu anlatılabilir. Aynı şekilde öğrenciler ilahiyat fakültesine götürülüp fıkıh veya diğer derslerden örnek bir dersin dinlenmesi sağlanabilir.

41.Öğrencilerin kendilerini geliştirmeleri amacıyla yardımcı kaynaklar okumaya teşvik edilmeli ve bazı sosyal ve dini olaylarla ilgili örnek problemler vererek sınıf içi içtihat, organ nakli gibi konularda münazaralar düzenlenmelidir. Yeni gelişmeler neticesinde fikhın bunlara vereceği cevaplar konusunda öğrencilerin beyin fırtınası yapmaları sağlanmaktadır.

42.Öğrencilerin fıkıh bilgilerinin geliştirmeleri için kendilerinden usul ve furu konularını içeren fıkıh kartları, soru kartları hazırlamaları istenebilir. Konular belirlenerek her öğrenciye belirli konularda en az üç adet kart hazırlatılabilir. Bu arada kabiliyetli olan öğrencilerimize kare bulmaca hazırlatılıp öğrencilere fotokopisi dağıtılıp evlerinde çözmeleri istenebilir.

43.Fıkıh ile ilgili, aile ve sosyal çevreden sorular hazırlanıp, derlenip halkımızın gündeminde olan konular müzakere edilmelidir. Böylece hangi fikhi konunun, toplum tarafından nasıl algılandığı, uygulandığı gözlenmiş, kavranmış olur.

44.Öğretmen ve Öğrenciler için Diyanet işleri başkanlığı umre programları yapabilir.

45.Öğrenilen konuların tatbiki yapılmalıdır. Hasta ziyareti, yaşlıya hürmet, komşuluk ilişkileri, cami ziyaretleri, hediyeleşme, sosyal yardımlaşma ve dayanışma duygularının yaşanması ve yaşatılmasına yönelik olarak Ramazan ayında yoksullara yardım ve iftar, Kurban Bayramında et dağıtımı ve ziyaretleşme gibi.

• DERS KİTAPLARI VE ÖĞRETİM MATERYALLERİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

1. Sınıflarda ilmihal, sözlük ve fıkıh kitapları bulundurulmalıdır.
2. Kütüphane çalışması yapılarak eserlerden yararlanma yöntemi gösterilmelidir.
3. Her öğrencinin bir ilmihal kitabına sahip olması sağlanmalıdır.
4. Yardımcı kaynak olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 2 ciltlik ilmihal kitabından yararlanılabilir.

5. Ayrıca konular işlenirken bilgisayar sunularından, Diyanet İşleri Başkanlığının bilgilendirici videolarından faydalanılmalıdır.

6. Okul koridorlarında uygun yerlerin Meslek Derslerine ait panolarla zenginleştirilmesi ve renkli broşürler hazırlanarak sınıf panolarına, okul mescidine ve okulda uygun görülen yerlere asılmalıdır.

7. Fıkhi meselelerde Kur'an ve Hadis kitaplarından zaman zaman deliller gösterilmelidir.

8. Diyanet İşleri Yüksek Kurulu üyelerinin fetvalarına bakılmalıdır.

9. Öğretmenlerin dersle ilgili materyallerinden karşılıklı olarak istifade edilmeli, bilgi havuzu oluşturulmalıdır.

•OKUL İÇİ VE DIŞI SOSYAL- KÜLTÜREL ETKİNLİKLERLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

1. Fıkhi konuları kapsayan ödüllü yarışmalar düzenlenmelidir.

2. Öğrenciler uygulamalar için camiye götürülmeli ve zekâtla ilgili bulmaca oyun vb. materyaller hazırlanmalıdır.

3. Fıkıh ile alakalı bir kulüp oluşturularak klasik fıkıh eserlerinin değerlendirmesi yapılmalıdır.

4. Öğrencileri soru sormaya teşvik ve sormakta çekinecekleri konular için yazılı olarak sorabileceği fetva kutusu oluşturulabilir.

5. Sınıflar arası bilgi, örnek ders sunumu ve slayt hazırlama yarışmaları düzenlenebilir.

6. Sınıf panolarında fıkıh dersi için özel çalışmalara yer verilmelidir.

7. Önemli gün ve gecelerde öğrencinin dikkatini çekmek ve bilgilendirmek amaçlı pano çalışması yapılmalıdır.

8. Hacca gitmiş olan bir veli ziyaret edilerek öğrencilere anıları dinletilebilir.

9. Öğrencilerin fetva bilgilerini geliştirmek için fetva yarışması yapılabilir. Bunun için de öğrenciler arasında gruplar oluşturulmalı, her grup diğer grup için sorular hazırlamalı ve karşılıklı fıkhi sorular sormalıdırlar. Sonra da finale kalan iki grup kendi arasında yarışmalıdırlar. Yarışmada kaynak olarak önceden belirlenen konular ve kitaplar olmalıdır.

10.Sınıfımızın panosunda “Fıkıh Köşesi” veya “Fetva köşesi” adı altında bir bölüm olmalı öğrencilerin yaptıkları araştırmalar veya soru cevap (fetva) çalışmaları yayınlanmalıdır.

11.Öğrenciler arasında fıkha ilgi duyanlarla “fıkıh ilgi grubu” oluşturulabilir. Bu çalışmaları öğrenciler zaten yaparlar. Yeter ki kendilerine yön verilsin, yüreklendirilsin ve desteklensinler.

Bu öğrencilerle;

a) Özel fıkıh dersi yapılabilir.

b) Özel fıkıh dergisi çıkarılabilir.

c) Buldukları mekânda varsa fıkıh konusunda uzman olan öğretmen veya hocalarla fıkıh merkezli röportajlar yapabilirler.

d) Kendi aralarında elden ele dolaşıp okuyacakları fıkıh kitaplarından oluşan bir kitaplık kurabilirler.

e) Okul panosunda “haftanın fetvası” adı altında fetva araştırmalarını paylaşabilirler.

12. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yapılan Yeterlilik sınavına yönelik kurslar düzenlenebilir.

13. Okulda her hafta öğretmenler tarafından öğrencilere bazı konular hakkında bilgilendirici seminerler düzenlenmelidir. Toplumu içten içe çökerten kötü alışkanlıklarla mücadele yoluna gidilmeli ve bunların sebepleri hakkında öğrenciler yeterince aydınlatılmalıdır.

14. Öğrencilerin hutbe, vaaz veya Fıkıh konularla ilgili olarak makale yazmaya teşvik edilerek mutlaka ödüllendirilmesi gerekir.

Kaynak: İmam Hatip Liselerinde Meslek Dersleri Öğretimi Nasıl Olmalı, Ensar Neşriyat

• SINIF YÖNETİMİ, ÖĞRENCİLERLE İLETİŞİM VE AKADEMİK BAŞARININ ARTTIRILMASIYLA İLGİLİ GÖRÜŞLER

1. Kütüphanemizde veya elimizde bulunan fıkıh kitapları öğrencilere tanıtılmalı ve öğrencilerin hangi kitaptan nasıl istifade edeceği öğretilmelidir. Fıkıhın konularını bilmeleri açısından, fıkıh ansiklopedilerinin her bir cildini öğrencilerden bir grup incelemeli ve kitaptaki bölümleri arkadaşlarına anlatmalıdırlar.

2. Sadece ders/kaynak kitapla yetinilmemelidir. Akıllı tahta okullarda beklenen işlevsel fonksiyonda kullanılmalıdır.

3. Seçmeli fıkıh metinleri dersin seçimi teşvik edilmelidir.

4. Hac ve kurban konuları mevsiminde işlenmeli, yıllık plan buna göre hazırlanmalı.

5. Derslere girecek hocaların fıkıh konuları çok iyi bilen, konularının hâkimi olmalarına dikkat edilmeli, ön hazırlık muhakkak yapılmalıdır.

6. Ders öğrencilere sevdirilerek, fıkıhın hayatın içinden bir konu olduğu, dinin pratik uygulamalarının bir sonucu olduğu öğrencilere kavratılmalıdır.

7. Sınıflardaki disiplin konusunda öğretmenler ortak hareket etmek zorundadır. Farklı uygulamalar öğrenciyi olumsuz davranışlara itmektir. Başarı ve motivasyonlarını olumsuz etkilemektedir.

8. Öğrencilerin kişilik özellikleri dikkate alınarak, kendilerini ifade edebilecekleri etkinliklere yer verilmelidir. Öğrenci başardığını hissetmeli, başarı umudunu kaybetmemelidir. Bireysel farklılıklara önem verilmelidir.

9. Fıkıh yarışmaları yapılmalı, Diyanetin sınavlarındaki sorular öğrencilerle paylaşılmalı, başarılı olanlar ödüllendirilmeli.

10. Akademik başarı için öğrencilere bilgi değeri olan bölümler özellikle not ettirilmelidir. Akademik başarı tek bir hedef olmamalı, ahlaki durum, şahsiyet ve uygulama esas olmalıdır.

11. Öğretmenlerin eğiticilik özelliği kadar yöneticilik özelliklerinin de geliştirilmesi önem kazanmaktadır.

12. Sosyal çevreyle uyum, okul aile arasındaki işbirliği, sınıfın fiziki koşulları ve sınıfta oluşturulan atmosfer de sınıf yönetimini etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Öğretim etkinliklerinin düzenli bir şekilde planlanması sınıf içinde çıkabilecek olayları ve istenilmeyen öğrenci davranışları için önceden önlem alınmasını sağlayabilir. Sınıf içinde uyulacak kuralların önceden saptanıp öğrencilere öğretilmesi de istenilmeyen öğrenci davranışlarının ortaya çıkmasına engel olabilir.

13. Sınıf yönetiminde disiplin anlayışı katı kuralların uygulanmasından çok bilgiye, sevgiye dayalı olmalıdır. Diğer bir anlatımla, öğretmen sınıf içinde disiplini, bilgisiyle, öğrenciye sevgi göstermesiyle ve ona saygı duymasıyla kurmalıdır.

14. Öğretmenin sınıf yönetiminde konusuna hâkim, disiplinli, demokrat ve müşfik olması her öğrenciyi kendi şartlarına göre değerlendirerek öğrencileri dersin işlenişinde merkeze oturtmak önemlidir.

15. Öğrencilerin hazır bulunmuşlukları arttırılmalı bunun için DKAB ve Temel Dini Bilgiler Dersi öğretmenleriyle irtibat kurularak öğrencilerin liseye donanımlı gelmeleri sağlanmalıdır.

16. Ortak sınavlar ve telâfi sınavları nedeniyle derslerde verim düşmektedir. Bunun için sınav haftası olursa öğretmenler de öğrenciler de rahat edecek ve başarı yükselecektir. Dersler aksamamış olacak, öğrenciler de daha verimli derslerine çalışabileceklerdir. Öğretmenler de bir araya gelip daha sağlıklı sınavlar hazırlayabileceklerdir.

17. Her öğrencinin farklı eğiliminin göz önünde tutularak, bu eğilim çeşitliliğinden faydalanma yönüne gidilmesi gerekir.

18. Sınıfta karar verme sürecine öğrencileri de katmak gerekir.

• ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

1. Öğrencilerin performans görevlerini bir yük olarak görmesi, baştan savma, bilgisayardan ödevin aynen çıktısı alınarak gelmesi ve benzer ödevlerin yapılması, evde yapıldığında aileden fazlaca yardım alınması, sınıfta yapıldığında ise zamanın yetersizliği; bu sebeple ölçme-değerlendirme aşamasında sıkıntılar yaşanmasına yol açmaktadır.

2. Sınavlarda açık uçlu sorular sorulmalı, öğrencilerin düşünme ve kendini ifade etme becerileri geliştirilmelidir.

3. Sınav analizleri yapılarak öğrencilerin eksikleri tespit edilmeli buna göre tedbirler alınıp anlaşılmayan konular tekrar edilmelidir.

4. En az iki sınav öğrencinin sınıf içerisindeki bilgi düzeyini ölçmektedir. Ancak bu dersin az da olsa uygulamalı konularının da göz önünde bulundurularak uygulama da değerlendirilmelidir.

5. Öğrencilerin sınıf dışında aldıkları görevlerin de ölçmede göz önünde bulundurulmalıdır.

6. İmamlık- müezzinlik mesleki uygulamalar yapan öğrencilere ayrıca kanaat notu kullanılmasının öğrenciyi teşvik edeceği bilinmelidir.

7. Öğrencilerin örnek ve olumlu davranışların değerlendirilmesi gerekmektedir.

8. Fıkıh dersinde ölçme ve değerlendirme konusunda kazanımlara uygun değerlendirme formları hazırlanmalı, bu formlara göre öğrencini uygulamalı olarak nelerden sorumlu olduğu kendilerine önceden bildirilmeli

9. Fıkıh derslerinde sadece test tarzı soruların doğru olmadığı, yoruma dayalı açık uçlu sorular sorulmasının gerektiği, sözlü notlardan birinin uygulamalardan verilmesi unutulmamalıdır.

10. Tüm sınavların ortak hale gelmiş olması, birlikte hareket etme zorunluluğunu doğurmuştur. Bu da sınıflar arası ve öğretmenler ve ders işlenişleri arasındaki bireysel farklılıkları ortaya çıkarmıyor. Öğretmendeki konuyu yetiştirme telaşını daha da arttırıyor.

•ÖĞRETMENLERİN MESLEKİ GELİŞİMİ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLER

1. İl milli eğitim müdürlükleri, kişisel ve mesleki gelişim etkinliklerine daha sık aralıklarla organize edebilir.

2. Öğretmenler de yakın illerdeki bu tür etkinliklere olanakları ölçüsünde katılabilir.

3. Bakanlık mesleki ve kişisel gelişim için etkili seminerler düzenleyebilir.

4. Kişisel ve mesleki gelişim için gerekli olan etkinliklere katılımın kolaylaşması için gereken maddi iyileştirmeler yapılabilir.

5. İl içinde belli aralıklarla mesleki gelişim için platform oluşturulabilir.

6. Öğrencilerin faydalanabileceği kaynak kitap, cd vs. hazırlanırken içeriği hayata dair, öğrencilerin pedagojik gelişimlerine uygun ve hatasız oluşu konusunda daha detaylı bir inceleme yapılabilir.

7. Güncel fıkhi sorunların çözümünde ilahiyat fakültelerindeki akademisyenlerin yayınlamış olduğu kitaplardan, aynı zanda DİB'in yayınlarından yararlanılarak eksiklerin giderilmelidir.

8. Belli konularda seminer ve konferansların tanınmış ve uzman kişilerce verilmelidir.

9. Öğretmen olarak kişisel ve mesleki gelişimin gerçekleşmesi için, teknolojik imkânlardan yararlanılması mesleki anlamda mahalli ve ülke çapında hizmet içi faaliyetlere katılıp her türlü bilgi metot ve tekniklerden daha çok faydalanma ve öğrenmenin üst seviyelere çıkarılmasına katkıda bulunacaktır.

10.“Öğretmenlerin fıkıh alanında yüksek lisans ve doktora yapabilme imkânlarının kolaylaştırılmalıdır. Öğretmelerin fıkıh konferanslarına katılımlarının sağlanması, fıkıhla ilgili yayınlanan dergilere abone olmaları ve fıkıh kitapları almaları ve okumaları kendilerinin gelişimi açısından önemlidir.

11.Eğitim materyalleri açısından internet, yeterli imkân sunmaktadır. Mesleğimizdeki arkadaşlarımızın hazırladığı sitelerde her türlü dokümana ulaşma imkânı bulunmaktadır.

12.Hizmet içi eğitim seminerleri ve kurslarının daha fazla tabana yayılması gerekir. Bu bağlamda iller bünyesinde, özellikle üniversitelerle işbirliği içinde, seminer dönemlerinde dersler seçilerek, seminerler ve konferanslar düzenlenmesi

13.Akademik başarılarıyla öne çıkmış hocaların internet adreslerinin bilinmesi öğretmen ve öğrencilerin gelişimi için etkin olabilir.

14.Öğretmen öğrenciye kaynak arama ve inceleme metotlarını göstermeli, yeni eserleri gündemi takip etmelidir.

15.Öğretmenlerin ders yeterliliğinin artırılması için branşlaşmaya gidilmelidir. En fazla 3 branşta ders verilmelidir.

16.İmam Hatiplerde branş sınıfları oluşturulabilir. Hadis sınıfı, Tefsir sınıfı, Fıkıh sınıfı gibi

17.Her yıl bir temel fıkhi konunun ele alındığı hizmet içi eğitim planlanabilir.

18.Öğretmenler arasında fıkıh toplantıları yapılarak mesleki gelişimin arttırılması sağlanmalıdır.

TEBLİĞ (II)

Mevlüde APAYDIN

Amasya Anadolu İmam Hatip Lisesi

Fıkıh Dersinin Muhteva Analizi

1. Ünite sıraların değişmesi gerekmektedir. 3. ve 4. ünite ile son iki ünite yer değiştirilmelidir. Son iki ünitedeki sosyal hayat ve içtihat konularının diğer ünitelerle ilişkilendirilebilmesi için bu gereklidir.

2. Bilgiler belirli bir düzende verilmelidir. Kitaptaki bilgiler ve kavramlar ağır ve karışıktır. Bu kitap daha çok İlahiyat Fakültelerine uygundur.

3. Fıkhi bilgiler öğrencilere örneklerle verilmelidir. Öğrenciler verilen bilgilerin günlük hayatta karşılığını bulmalıdır.

Çözüm Önerileri

1. Her ibadetın delili olan ayet ve hadisin öğrencilere öğretilmesi ve ezberletilmesi gerekir.

2. İbadet konularına ağırlık verilmelidir. Öncelikli amaç ibadetlerin öğretilmesi olmalıdır.

3. Dersler ilmihal ağırlıklı bilgiler şeklinde işlenmelidir. Öğrenciye günlük hayatta kullandığı ilmihal bilgileri verilmelidir.

4. Mezheplerin ayrı uygulamalarına girilmemelidir.

5. Öğrencilere ulaşabileceği temel kaynakların bilgisi verilmelidir. Çünkü bütün bilgilerin verilmesi mümkün değildir.

6. “Fıkıh Uygulamaları Dersi” öğrencilere seçtirilmesi, böylece Fıkıh dersine yardımcı olunmalıdır.

7. İlmihal okuma yarışmaları yapılmalıdır.

8. İlmihallerden sık sık ödevler verilmelidir.

Fıkıh Dersi

A- Öğretim Programı ve Kazanımlar

1. Hedeflenen kazanımlarla fıkıh ilminin geniş çerçevesini öğrencilere kavratma imkânı bulunmaktadır. Fıkıhın ilke ve konuları nelerdir, içtihat nedir, müçtehit kimdir, mezhepler neden ve nasıl oluşmuştur gibi konu başlıkları sayesinde öğrenci hayatta karşılığı ve devamlılığı olan bir sistemle karşı karşıya olduğunu algılamaktadır. Özellikle programda verilen bu ilk kazanımların çok iyi öğretilmesi daha sonra gelecek konular için rahatlatıcı bir zemin oluşturmaktadır.

2. Ders ağırlığının sadece 10. sınıfta ve haftada 2 saat olması yetersiz kalmakta ve konular yetiştirilememektedir. Bu nedenle, ilgisi olan öğrencilere Fıkıh okumaları dersini seçmeleri tavsiye edilebilir. 11. veya 12. sınıfta seçebilirler.

3. Dersin öğretim programının gözden geçirilmesi, genişletilmesi, ayrıca hadis dersindeki örnek hadis metinlerinin ve tefsir dersindeki örnek tefsir metinlerinin fıkıh dersinde de yer alması fayda sağlayacaktır.

4. Fıkıh Dersinde usul konuları sadeleştirilmeli ve bu konulara az yer verilmelidir.

Dersin 10. sınıfa alınması usul konularının anlaşılmasını daha da zorlaştırmıştır. Temizlik ve ibadet konuları ayrı bir sınıfta diğer konular ayrı bir sınıfta işlenebilir.

5. Namaz konularına daha çok yer verilmelidir. Temizlik ve namaz konularına süre olarak ve muhteva bakımından ağırlık verilmelidir. İbadetlerin uygulamalı olarak işlenmesi daha kalıcı olacaktır.

6. Öğrencilerin güncel sorunları kavrayacak, kendilerine yöneltilen sorulara cevap verebilecek şekilde gerekli fıkhi donanıma sahip olmaları sağlanmalıdır. Fıkıh ilminin namaz, oruç, zekât ve hacdan ibaret olmadığı artık anlaşılmalıdır. Sosyal yaşamla, günlük yaşamla ilgili meselelerin anlatılıp tartışılabileceği bölümler eklenmelidir. Kısacası teoriden ziyade pratikteki sorunların ele alındığı öğretici bir müfredat hazırlanmalıdır.

7. İbadetlerle ilgili bilgilerin kuru bir fıkıh bilgisinden kurtarılması için ibadetin anlam/sebeup, fayda ve amacının işlenmesi gereklidir.

8. Fıkıhta temel kavramların aslını/orijinalini muhakkak kullanmalıyız.

9. Hem öğretmenin, hem de öğrencinin ayetlere aşinalık kazanması için ayetlerin orijinal metinlerinin verilmesi uygundur.

10. Müfredata yeni giren seçmeli “Fıkıh Okumaları” dersi için hazırlanacak kitapta sosyal hayata dair güncel konular ele alınmalıdır.

11. Fıkıh Usulünün özellikle kaynaklar bağlamında verilirken Kur’an ve Sünnet ana kaynaklar olarak sunulmalı bunun dışındaki fer’i kaynaklarla öğrencilerin temel düzlemde zihin karmaşası yaşamaları önlenmelidir.

12. Yeni kavramlar sade ve açık bir şekilde yer almalı, anlatılmalıdır.

13. EBA'daki ders kitabı konularının içine konuyla ilgili uygulamalı film, video, konuşma v.b. konulmalıdır.

14. Diyanet Yeterlilik sınav sorularına uygun olacak şekilde içerik gözden geçirilmeli ve bu minvalde çeşitliliğe ve zenginliğe yer verilmelidir.

B-Öğretim yöntem ve Teknikleri

1. Derslerin işleniş şekillerine uygun olarak anlatım, diyalog soru-cevap, uygulama, gösteri, beyin fırtınası gibi metotlar uygulanmıştır.

2. Okulumuzda bulunan teknik imkânlardan konuların muhtevasına göre azami derecede istifade edilmiştir

3. Fıkıh derslerinde özellikle namaz, abdest gibi uygulamalı konuların işlenişinde okul mescidinde yapılan uygulamaların çok olumlu neticeleri gözlemlenmektedir.

4. Fıkıh ilmine özgü temel kavramlar da öğrencinin anlayabileceği şekilde örneklerle açıklanmalıdır.

5. Konuları öğrencilere paylaştırıp, sınıf içerisinde öğrencilerin aktif katılımını sağlanmalıdır.

6. Fıkıh dersinde konular ile ilgili temel ilkeler verildikten sonra öğrenciyi metodik düşünmeye, sorgulamaya, tartışmaya ve sonuca ulaştırmaya yönlendiren katılımcı yöntem izlenmelidir.

7. Kıyas, içtihat gibi konular daha fazla örneklerle açıklanmalıdır.

8. Öğrenci sorularına derslerde yer verilmelidir.

9. Öğrencileri görerek, işiterek, dokunarak, yaparak, yaşayarak öğrenme sürecinin bir parçası haline getirilmesi gerekir,

10. Konuların teoride kalması özellikle hitabet ve fıkıh derslerinde uygulama olması için müftülük ile işbirliği yapıp cami ve Kur'an kursu öğretmenleri ile birlikte hareket edilerek uygulama bizzat öğrencilere yaptırılmalı ve öğrenciler teşvik edilmelidir.

11. Fıkıhi hükümlerin delilleri olan kısa ayet ve hadisler, orijinal metin ve anlamlarıyla öğrencilere not ettirilmelidir.

12. Abdest, namaz, oruç hac gibi ibadet konularında kavram haritası, bulmacalar, çalışma kâğıtları, not tutma yöntemi kullanılmakla birlikte bunun yanında video, slâyt gösterilerinden de yararlanılmalıdır.

13.Fıkhi meselelerle ilgili öğrencilerimizin güncel meselelerle alakalı farklı görüş ve çıkarımlara Ulaşabileceğinden dolayı öğrencilerimizin doğru bilgilere ulaşabilmesi için din bilginlerinin eserlerine ve güvenilir web sitelerine yönlendirilmelidir.

14.Beyin fırtınası, üretken bir yöntem olarak takip edilmelidir. Bu yöntemin öğrenciyi düşünmeye, kavramaya yönlendirdiği gözlemlenmiştir. Fıkıh konuları hakkında öğrencide merak uyandırılarak, öğrencinin bilgiye kendisinin ulaşmak istemesi hedeflenmelidir.

15.Diyanet İşleri Başkanlığının ilmihal kitaplarındaki ibadetler bölümünden performans çalışmaları yapılabilir.

16.Hac konusunda, tüm okula yönelik uygulamalı bir çalışma yapılması ve tüm ayrıntısıyla mekân oluşturularak gerçekleştirilmesi çok uygun olacaktır. Teorik bilgiler, pratik bilgiye dönüştürülüp performans notu olarak değerlendirilebilir. Böylelikle öğrenciler öğrendiğini uygulamış olacaklardır.

17.Ders Kitabındaki bazı konular düz metin şeklinde değil de maddeleştirerek anlatılmalıdır.

18.Ünite sonlarında öğrencilerin ünite ile ilgili sorular hazırlamaları sağlanmalıdır.

19.Usül-i fıkıh ve fûru-i fıkıh ile ilgili kaynakların sınıfta bulundurulması sağlanmalı.

20.Fıkıh âlimlerinin öğrencilere tanıtılması gerekmektedir. Âlimleri tanıtma konusunda âlimlerin vefat yıl dönümlerinde tanıtım programı hazırlanmalıdır.

21.Ödev grupları oluşturularak, yaparak yaşayarak yapılandırıcı ve öğrenci merkezli eğitim ve öğretim anlayışının uygulanmalıdır.

22.Uygulamalı ibadetlerin tatbikatı yapılmalıdır. Teyemmüm, Namaz, Hac gibi... Örneğin Kâbe ve benzeri maketler getirilerek Hac konuları işlenmelidir.

23.Dersin işlenişinden sonra öğrencilerce görev sorumluluğu bilinci ile okul panosunda çalışmaların sergilenmesi olabilir.

24.Günümüz fıkıh problemleriyle ilgili öğrencilere araştırmalar verilip, sunumları sağlanmalıdır.

25.Konuya başlamadan önce örnek olay yönteminin kullanılmasının öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyini artıracaktır.

26.Diyanet İşleri Başkanlığı personelinden bu alanda yetkin olanlarla sunum yapmak üzere öğrencilerin buluşturulması faydalı olacaktır.

27.İlahiyat fakültelerinden yararlanmak gerekiyor. Bir İslam Hukuku öğretim üyesi getirilerek okulda konferans verdirilmesi çok güzel olur. Veya onunla birlikte örnek bir ders işlenebilir. Konu anlatılabilir. Aynı şekilde öğrenciler ilahiyat fakültesine götürülüp fıkıh veya diğer derslerden örnek bir dersin dinlenmesi sağlanabilir.

28.Fıkıh ile ilgili, aile ve sosyal çevreden sorular hazırlanıp, derlenip halkımızın gündeminde olan konular müzakere edilmelidir. Böylece hangi fıkhi konunun, toplum tarafından nasıl algılandığı, uygulandığı gözlenmiş, kavranmış olur.

29.Öğretmen ve Öğrenciler için Diyanet işleri başkanlığı umre programları yapabilir.

C-Öğretim Materyalleri

1. Sınıflarda ilmihal, sözlük ve fıkıh kitapları bulundurulmalıdır.
2. Kütüphane çalışması yapılarak eserlerden yararlanma yöntemi gösterilmelidir.
3. Her öğrencinin bir ilmihal kitabına sahip olması sağlanmalıdır. Ayrıca konular işlenirken bilgisayar sunularından, Diyanet İşleri Başkanlığının bilgilendirici videolarından faydalanılmalıdır.

4. Kaynak kitaplarla öğrenciler buluşturulmalıdır.

5. Okul koridorlarında uygun yerlerin Meslek Derslerine ait panolarla zenginleştirilmesi ve renkli broşürler hazırlanarak sınıf panolarına, okul mescidine ve okulda uygun görülen yerlere asılmalıdır.

6. Fıkhi meselelerde Kur'an ve Hadis kitaplarından zaman zaman deliller gösterilmelidir.

7. Diyanet İşleri Yüksek Kurulu üyelerinin fetvalarına bakılmalıdır.

8. Öğretmenlerin dersle ilgili materyallerinden karşılıklı olarak istifade edilmeli, bilgi havuzu oluşturulmalıdır.

9. Öğretmenler EBA'yı kullanmalı ve materyal hazırlayıp orada tüm dünya ile paylaşmalıdır.

D-Sosyal ve Kültürel Etkinlikler

1- Fıkhi konuları kapsayan ödüllü yarışmalar düzenlenmelidir.
2- Öğrenciler uygulamalar için camiye götürülmeli
3- Fıkıh ile alakalı bir kulüp oluşturularak klasik fıkıh eserlerinin değerlendirmesi yapılmalıdır.

4- Öğrencileri soru sormaya teşvik ve sormakta çekinecekleri konular için yazılı olarak sorabileceği fetva kutusu oluşturulabilir.

5- Sınıflar arası bilgi, örnek ders sunumu ve slayt hazırlama yarışmaları düzenlenebilir.

6- Sınıf panolarında fıkıh dersi için özel çalışmalara yer verilmelidir.

7- Önemli gün ve gecelerde öğrencinin dikkatini çekmek ve bilgilendirmek amaçlı pano çalışması yapılmalıdır.

8- Hacca gitmiş olan bir veli ziyaret edilerek öğrencilere anıları dinletilebilir.

9- Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yapılan Yeterlilik sınavına yönelik kurslar düzenlenebilir.

10- Okulda her hafta öğretmenler tarafından öğrencilere bazı konular hakkında bilgilendirici seminerler düzenlenmelidir. Toplumu içten içe çökerten kötü alışkanlıklarla mücadele yoluna gidilmeli ve bunların sebepleri hakkında öğrenciler yeterince aydınlatılmalıdır.

11- Öğrencilerin hutbe, vaaz veya Fıkıh konularla ilgili olarak makale yazmaya teşvik edilerek mutlaka ödüllendirilmesi gerekir.

E-Sınıf Yönetimi ve Akademik Başarısı

1. Kütüphanemizde veya elimizde bulunan fıkıh kitapları öğrencilere tanıtılmalı ve öğrencilerin hangi kitaptan nasıl istifade edeceği öğretilmelidir. Fıkıhın konularını bilmeleri açısından, fıkıh ansiklopedilerinin her bir cildini öğrencilerden bir grup incelemeli ve kitaptaki bölümleri arkadaşlarına anlatmalıdırlar.

2. Sadece ders/kaynak kitapla yetinilmemelidir. Akıllı tahta okullarda beklenen işlevsel fonksiyonda kullanılmalıdır.

3. Seçmeli fıkıh metinleri dersin seçimi teşvik edilmelidir.

4. Hac ve kurban konuları mevsiminde işlenmeli, yıllık plan buna göre hazırlanmalı.

5. Ders öğrencilere sevdirilerek, fıkıhın hayatın içinden bir konu olduğu, dinin pratik uygulamalarının bir sonucu olduğu öğrencilere kavratılmalıdır.

6. Fıkıh yarışmaları yapılmalı, Diyanetin sınavlarındaki sorular öğrencilerle paylaşılmalı, başarılı olanlar ödüllendirilmeli.

7. Akademik başarı için öğrencilere bilgi değeri olan bölümler özellikle not ettirilmelidir. Akademik başarı tek bir hedef olmamalı, ahlaki durum, şahsiyet ve uygulama esas olmalıdır.

8. Öğretmenlerin eğiticilik özelliği kadar yöneticilik özelliklerinin de geliştirilmesi önem kazanmaktadır.

9. Sosyal çevreyle uyum, okul aile arasındaki işbirliği, sınıfın fiziki koşulları ve sınıfta oluşturulan atmosfer de sınıf yönetimini etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Öğretim etkinliklerinin düzenli bir şekilde planlanması sınıf içinde çıkabilecek olayları ve istenilmeyen öğrenci davranışları için önceden önlem alınmasını sağlayabilir. Sınıf içinde uyulacak kuralların önceden saptanıp öğrencilere öğretilmesi de istenilmeyen öğrenci davranışlarının ortaya çıkmasına engel olabilir.

10.Ortak sınavlar ve telâfi sınavları nedeniyle derslerde verim düşmektedir. Bunun için sınav haftası olursa öğretmenler de öğrenciler de rahat edecek ve başarı yükselecektir.

F- Ölçme ve Değerlendirme

1. Öğrencilere verilen performans görevlerinin arzu edilen verimi oluşturmadığı tespit edilmiştir,

2. Sınıf geçme yönetmeliği yeniden gözden geçirilmeli, bütün derslerin ortalamasıyla değil, sadece o dersin başarısı göz önüne alınmalıdır. Böylece öğrencide çalışma azmi artırılmalıdır.

3. Sınavlarda açık uçlu sorular sorulmalı, öğrencilerin düşünme ve kendini ifade etme becerileri geliştirilmelidir.

4. Sınav analizleri yapılarak öğrencilerin eksikleri tespit edilmeli buna göre tedbirler alınıp anlaşılmayan konular tekrar edilmelidir.

5. En az iki sınav öğrencinin sınıf içerisindeki bilgi düzeyini ölçmektedir. Ancak bu dersin az da olsa uygulamalı konularının da göz önünde bulundurularak uygulama da değerlendirilmelidir.

6. Öğrencilerin sınıf dışında aldıkları görevlerin de ölçmede göz önünde bulundurulmalıdır.

7. İmamlık- müezzinlik mesleki uygulamalar yapan öğrencilere ayrıca kanaat notu kullanılmasının öğrenciyi teşvik edeceği bilinmelidir.

8. Öğrencilerin örnek ve olumlu davranışların değerlendirilmesi gerekmektedir.

9. Ölçme ve değerlendirme hususunda ortak sınav uygulamasının kaldırılmasının eğitim-öğretim açısından faydalı olacağı görülmüştür

10.Tüm sınavların ortak olması verimi düşürmektedir

G- Mesleki Gelişim

1. İl milli eğitim müdürlükleri, kişisel ve mesleki gelişim etkinliklerine daha sık aralıklarla organize edebilir.

2. Öğretmenler de yakın illerdeki bu tür etkinliklere olanakları ölçüsünde katılabilir.

3. Bakanlık mesleki ve kişisel gelişim için etkili seminerler düzenleyebilir.

4. Kişisel ve mesleki gelişim için gerekli olan etkinliklere katılımın kolaylaşması için gereken maddi iyileştirmeler yapılabilir.

5. İl içinde belli aralıklarla mesleki gelişim için platform oluşturulabilir.

6. Öğrencilerin faydalanabileceği kaynak kitap, cd vs. hazırlanırken içeriği hayata dair, öğrencilerin pedagojik gelişimlerine uygun ve hatasız oluşu konusunda daha detaylı bir inceleme yapılabilir.

7. Güncel fıkhi sorunların çözümünde ilahiyat fakültelerindeki akademisyenlerin yayınlamış olduğu kitaplardan, aynı zanda DİB'in yayınlarından yararlanılarak eksiklerin giderilmelidir.

8. Belli konularda seminer ve konferanslar tanınmış ve uzman kişilerce verilmelidir.

9. “Öğretmenlerin fıkıh alanında yüksek lisans ve doktora yapabilme imkânlarının kolaylaştırılmalıdır. Öğretmelerin fıkıh konferanslarına katılımlarının sağlanması, fıkıhla ilgili yayınlanan dergilere abone olmaları ve fıkıh kitapları almaları ve okumaları kendilerinin gelişimi açısından önemlidir.

10. Eğitim materyalleri açısından internet, yeterli imkân sunmaktadır. Mesleğimizdeki arkadaşlarımızın hazırladığı sitelerde her türlü dokümana ulaşma imkânı bulunmaktadır.

11. Öğretmen öğrenciye kaynak arama ve inceleme metotlarını göstermeli, yeni eserleri gündemi takip etmelidir.

12. Öğretmenlerin ders yeterliliğinin artırılması için branşlaşmaya gidilmelidir.

13. İmam Hatiplerde branş sınıfları oluşturulabilir. Hadis sınıfı, Tefsir sınıfı, Fıkıh sınıfı gibi...

TEBLİĞ (III)

BİREYSEL VE TOPLUMSAL AHLAK BİLİNCİNİN İNŞASI -DİN-AHLAK-HUKUK İLİŞKİSİNİN FIKIH DERSİNDE İŞLENMESİNE DAİR BİR İNCELEME-

Yakup KAYA - Derviş ZAVALSIZ

“Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim.”

Hadis

Özet

Toplumsal ilişkileri belirleyen genel anlamda din, ahlâk ve hukuktur. Bu üç kurum/olgu arasında sıkı bir işbirliği vardır. Hukuk hükümleri aslında ahlâk hükümlerinin formel halidir

denilebilir. Ancak herhangi bir kanun ya da hukuki hüküm, ilgili ahlâk hükmünün en alt seviye ve sınırını temsil edebilir. Bu açıdan İslamî naslar (Kuran ve Sünnet) dikkate alındığında hak-vazifenin tespitinde ve haklara saygı, vazifelerin ifası hususunda insan davranışlarını yönlendirmede din-ahlâk-hukuk bütünlüğü ve işbirliği esas alınmıştır. Esasen bu üç normatif kurumun kendi aralarındaki çelişkisi toplumda anomiyeye (kuralın etkisini kaybetmesi)yol açar. Bu üç halkadan birisinin eksikliği ya da tam olarak işlevselliğini yerine getirememesi ise haklara saygı ve vazifelerin ifasında yetersiz kalacak bir rejimi/sistemi ifade eder.

İslam açısından bakıldığında din iyi ve kötüyü belirler, ahlak onun bir yaşam biçimi haline getirilmesini, davranış bilincine dönüşmesini sağlar, hukuk da koruyucu mekanizmalarıyla ihlalleri engeller. Dinin yaptırımını *günah-sevap* şeklinde daha çok uhrevi yaptırım ya da ödüdür. Ahlâkın yaptırımını bireyin ve toplumun vicdanında bulduğu yerdir. Bu da bireyin bizzat kendisinin ya da toplumun onu kınaması, ayıplaması, yadırgaması, dışlaması, saygıya layık birisi olarak görmemesi vb. şeklinde ortaya çıkar. Hukukun yaptırımını ise cebri/zorlayıcı özellik taşır.

Din ve ahlakın işlevselliği iki noktada ortaya çıkar. Birincisi insanın iç dünyasını kontrol ederek kural ihlallerini önleyici etki yapar. Çünkü din hiçbir maddi kuralın baskısının hissedilmediği bir ortamda bile kişinin kendi kendisini hesaba çekmesini öngörür. ikincisi de hukuk, sadece ispat edilebilen uyuşmazlıkları çözüme kavuşturabilir. Din ve ahlak hukukun ulaşamadığı yerlerdeki ihlallerde ispat kolaylığı sağlar. Bu sebeple ahlakın hukuka önceliği vardır. Ahlâkı oluşturulamamış kanunun işlevselliği yoktur. Dolayısıyla İslam'ın Mekke döneminde ahlaki esaslar yerleştirilmiş Medine devrinde ise hukuku oluşturulmuştur. Dine dayanmayan ahlakın da yaptırımını yoktur. Bu sebeple İslam açısından bakıldığında din, ahlak ve hukuk iç içe ve birbirlerini tamamlayıcı özellik arz etmektedirler.

Bu tebliğde Fıkıh dersi eğitiminde din-ahlâk-hukuk ilişkisi ışığında öğrencilerin duygu, düşünce ve eylem dünyalarında bireysel ve toplumsal ahlak inşasının gerekliliği ele alınmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Fıkıh, din, İslam, ahlak, hukuk, toplum, vicdan, anomiy

Din-Ahlak-Hukuk İlişkisi

Din, Allah'ın peygamberleri aracılığıyla insanlara bildirdiği buyrukların toplamıdır. Bu tanım çerçevesinde İslam, Allah-insan, insan-insan ve insan-âlem ilişkilerini belirleyen bir kurallar bütününden oluşur. Ahlak ise gerek toplumun, gerekse bireyin (inanç)değerlerini yaşam biçimi haline getirmesidir. Hukuk da oluşan bu hayat tarzını kanuna dönüştürür. Din-ahlak ve

hukuk davranışları konu alır. Ancak hukuk onun kurala uygunluğunu denetler, din ve ahlak ise saik, kasıt, niyetle ilgilenir. Bu açıdan hukuk dışı (heterenom), ahlak içe dönük (otonom) bir disiplindir. Her üç kurumun da araçları ve işlevleri farklıdır. Her birisi talep ettiği aynı davranış biçimi için farklı yaptırımlar tayin etmişlerdir. Bir davranışın ahlaki veya hukuki olduğunun ayırıcı kriteri, hangi itici güçle (saik/motiv) yapıldığına bağlıdır. Bir davranış hukuki olurken ahlaki olmayabilir. Bir davranışın ahlaki olabilmesi için onun içselleştirilmesi ve bir yaşam biçimi olarak benimsenmesi, iyi niyetle yapılması gerekir. Hukukun amir hükmü olmasaydı dahi aynı davranış sergilenecek idiyse işte bu ahlakidir. Ahlak, yaşam biçimi haline gelmiş iradi, bilinçli (huya dönüşmüş) ve özgür bir bireyin, seçeneğinin bulunduğu yerde herhangi bir müeyyide saiki olmaksızın davranış ve kabullerini ifade eder. Vicdan kabullendiğinde bunlar sabitleşir, huya dönüşür. Öyle hal alır ki irade otomatikleşir. Zaaflar önünde sağlam duruş ortaya çıkar. Hükümdarın, eğiterek saraya gelen misafirlere kahve ikram ettirdiği kedisinin, konuklardan birisinin cebinden çıkarıp önüne attığı fareyi görünce kahveyi fırlatıp onun peşinden gitmesinde olduğu gibi zaafların terbiye edilip dizginlenemediği ve harici bir müeyyide ile kontrol edildiği durumlarda ahlak oluşmuş sayılmaz. Bu sebeple bilinçli kabulün olmadığı ve vicdanın devreye girmediği davranış müstekar/yerleşik hale gelmediğinden ahlak halini almaz. Bir başkasının iradesini merkeze alarak (maddi-manevi müeyyideden çekinme gibi) hareket etmek de ahlaki olamaz.

Hukukun finalist gayesi olan adalet aynı zamanda dini ve ahlâkî bir karakter taşır. Ancak ahlâkın adalet anlayışında vazifeyi aşan bir boyut daha vardır ki o da *fazilettir*. *Fazilet*, vazifenin üzerinde bir değerle hareket etmeyi, hak sahibine hakkından fazlasıyla ve gönül coşkusuyla nezaketle muameleyi gerektirir. Mesela borç verenin ödeme zamanı geldiğinde alacaklısından bunu talebi hukuken hakkıdır. Borçlu ödeyemese de tahsilât yollarını araştırabilir. Ama süreyi uzatmak ahlaki bir davranıştır (iyilik). Bağışlamak ise fazilettir.

Din, tek kaynak olmasa da ahlakın oluşmasında büyük bir itici güçtür ve onun işlevselliğinde önemli rol oynar. Din, ahlak ve hukuk kurallarını da manevi müeyyide ile güçlendirir. Çünkü din açısından hukuk kuralının ihlali aynı zamanda Allah hakkının da ihlalidir. *Bu sebeple toplumsal düzeni sağlamak için din-ahlak-hukuk bütünlüğü esas alınmıştır*. Dine dayalı olmayan *seküler/laik* ahlakta böyle bir müeyyidenin bulunmaması onun gücünü olumsuz yönde etkileyen bir unsurdur. Din, insanı dıştan ve içten kuşatan, onu duygularıyla, sezgileriyle, inançlarıyla, düşünceleriyle bir bütün halinde içten kavrayan ve yönlendiren bir kurum olarak en sıkı nizamlardan ve kanunlardan daha etkili bir kontrol sağlar. Din ve ahlakın gücü hukukun ulaşamadığı alanlardaki ihlallerde kendisini gösterir. İnanç değerleri güçlü olmayan ve ahlâkî

kontrol mekanizmaları gelişmemiş insanlar bu durumda ya gizliliğe sığınarak doğrudan ya da hukuk kurallarının arkasına gizlenerek, bir başka ifadeyle eylemi şeklen hukuka uydurarak ya kanuna karşı hileye da hak veya yetkinin kötüye kullanılması şeklinde dolaylı ihlal yaparlar. Ahlakı oluşturulmadan konulan bir kural zayıflar için hile, güçlüler için doğrudan ihlale zemin hazırlar. Toplumsal hayatta düzen ve istikrarı sağlamak için hukuk kurallarının yeterli olmayacağı bilinen bir gerçektir. Çünkü insanın dış dünyasından ayrı bir de iç dünyası vardır ve onu yönlendiren de burasıdır. Bu sebeple onun doğal istikamette seyretmesini sağlayabilmek için öncelikle onun bu iç dünyasında etkin olmak gerekir.

İslâm'da hukuk, dinin harici göstergesidir ve İslâm, hukukî faaliyetleri ve formaliteleri din ve ahlaka bağlayarak onları ıslah etmeyi ister. Hukukun böyle dini bir şekilde algılanışı, onun objektiflik ve saygınlığını olduğu kadar önem ve güvenilirliğini de arttırmaktadır. Zaten insan davranışı çok karmaşık olduğundan onu tamamıyla kontrol edebilmek için ahlak ve hukukun dengeli bir sentezine gerek vardır. Böylece hukuk toplum üzerinde sevgi, saygı ve korku hislerinin hepsini birden uyandırabilir. İslâm'ın hukuku din ile ilişkilendirmesinin sonucu olarak suç işleme, insan haklarının ihlalden ziyade Allah'ın kanunlarını ihlal etmek anlamına gelir. Bunun neticesinde, İslâm ahiretteki cezanın katiyet ve şiddetini hatırlatmakta ayrıca din, ahlak ve hukuktan oluşan toplumsal denetim mekanizmaları arasında oluşturduğu sıkı işbirliğiyle suç oranını asgari seviyede tutmayı amaçlamaktadır. Mesela İslâm'ın iki temel kaynağı Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber'in sünneti bir vazifeyi üstlenmeyi ahlak ve hukukun en kapsamlı kavramlarından olan *emanet* ile ifade etmiştir: *“Allah size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hüküm verdiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder.”* Hz. Peygamberde kendisinden vergi memurluğu görevi isteyen Ebu Zer el-Gıfârî'ye *“Sen güçsüzsün. Görev emanettir. Emaneti yerli yerinde eda edemeyen kişi kıyamet gününde zillet ve perişanlık içinde olur”* diyerek vazifeye tayin etmemiştir.

Başka bir misal ise, Abdullah b. Ömer (r.a.) bir grup arkadaşıyla birlikte Medine civarında bir yere ziyarete çıkmıştı. Onlara bir sofraya kurdular. Bu sırada yanlarına bir koyun çobanı geldi ve selâm verdi. İbn Ömer onu sofraya buyur etti. Çoban oruçlu olduğunu söyledi. İbn Ömer onu denemek için sürüden bir koyun satmasını istedi. Kesip etinden de bir miktar kendisine iftarlık bırakacaklarını söyledi. O da sürünün efendisine ait olduğunu kendisinin sadece onun koyunlarını gütmekle vazifeli bir çoban olduğunu söyledi. İbn Ömer: *“Kayboldu”* dersin, efendin nereden bilecek ki?” dedi. Çoban ondan yüzünü çevirdi ve parmağını semaya kaldırıp: *“Allah da bilmiyor mu?”* diye cevap verdi. İbn Ömer, Medine'ye geldiğinde, çobanın efendisine bir elçi gönderip sürüyü ve çobanı satın aldı. Çobanı azat ettikten sonra sürüyü de

kendisine bağışladı. Bu olayda da çobanın, hukukun ulaşamadığı bir alanda içselleştirdiği bir eylemle haksızlığa karşı duruşunu, emanete riayet gibi ahlakın en temel değerlerinden birisine sahip çıktığını görmek mümkündür. Bunun temelinde Allah korkusunun bulunduğunu görüyoruz. *Din ve ahlâk, hukuka manevi müeyyide sağlar. Buna göre hukuk, bu iki kaynağın ilkelerine dayandığı ölçüde güç kazanır.* İslâm hukukunun vahye dayalı bir hukuk sistemi oluşunun önemi burada kendisini göstermektedir. Çünkü vicdan duygusunun din ile önemli bir bağlantısı vardır. Zira vicdan, insanın moral cephesini oluşturan din ve ahlaktan oluşan iki temele dayanır. Kur'ân-ı Kerim'in ifadesine göre Allah'ın zikrini ve uyarısını kabul etmeyip kalpleri kaskatı kesilen insanlar kötülük karşısındaki duyarlılığını kaybetmişlerdir. Bundan dolayı ancak dini ve ahlakı bütün olanın vicdanı güçlü ve selimdir ve bu özellikteki bir insanın vicdan duygusu haksızlık yapması halinde kendisini kınayan bir güç olarak devreye girebilir. Vicdan, başlı başına bir hesaplaşma âlemidir ve onun hükmü, kişinin, konuşanın ve cevaplandırmanın kendisinin olduğu Allah korkusu ile kendi düşünce ve hislerini telif ettiği bir sorgulamada vardığı sonucu ifade eden manevi bir emirdir. Bu hüküm hasbidir (karşılıksız) ve menfaat hislerinden temiz bir şekilde kendiliğinden ortaya çıkar. Onu maneviyat tesirinden başka hiçbir kuvvet baskı altına alamaz. Maneviyat olmayınca da gerçek bir vicdan duygusundan söz edilemez. İşte bütün bunlardan dolayı gerçek manada adalete böyle bir vicdan hükmüne uygun kanun ve mahkeme kararıyla ulaşılabilir. Bu sebeple Hz. Peygamber (s.a.s.): *“Müftüler fetva verse de sen kalbinden (kendinden) fetva iste”, “İyilik ahlak güzelliğidir, günah ise seni huzursuz eden ve başkalarının bilmesini istemediğin şeydir ”* buyurarak vicdanın vereceği hükmün önemine dikkat çekmiştir.

Kural ihlalleri, ispat edilememesi için genelde gizli yapıldığından ya da ispatın imkânsız olacağı biçimde işlendiğinden vicdan burada devreye girerek önleyici etki yapar, suç işlenmiş ise ikrar, itiraf gibi ispat kolaylığı sağlar, peşindendi telafi edici bir rol oynar ve sahibi açısından da davranışlarını onarıcı bir işlev görür. Örnek vermek gerekirse murûr-ı zaman (zaman aşımı) sebebiyle mahkemelerin dinlemediği davalar kanuna uygun görülebilir. Zaman aşımından dolayı mahkemenin davayı dinlememesi hak sahibinin alacaklarını himayesiz bırakır ve bunun kanuna uygun olduğu konusunda bir şüphe de yoktur. Ancak dini-ahlaki olarak bu alacağın düşmesi söz konusu değildir ve mükellefin zimmetinde borç olarak kalmaya devam eder. Borçlu vicdanın sesine kulak vererek alacaklının hakkını eda etmediğinde borç ahiret yurdunda kurulacak büyük mahkemede sahibine ulaştırılacaktır. Hukuken kaybolmuş, ahlaken borçlunun vicdanına havale edilmiş, bununla birlikte borçlunun içteki sesine kulak vermemesi sebebiyle dünyevi olarak ifa edilmemiş bir yükümlülük dinen korunmuş ve ahirete ertelenmiştir. İslam hukukundaki

hükümlerde diyâneten ve kazâen ayırımı bu sebeple ortaya çıkmıştır. Diyâneten sorumluluğun ahlakın hukuka nüfûz edemediği alanlarda ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Dünyevi hükümler bakımından hukukun ulaşamadığı bu tür alanlarda yine de İslam hukuku sorumluluğu eylem sahibinin vicdanına havale ederek mahkeme-i kübrâyı hatırlatmak suretiyle bir kontrol sağlamayı hedeflemiştir. Bazen de ahlaka aykırı durumlarda ve hukukun etkisiz kaldığı hallerde bireyler kendi tedbirlerini devretmişlerdir. Mesela bazı aileler kızlarının kocası tarafından keyfi olarak boşanmasını önlemek amacıyla muaccel (peşin) mihri düşük, mihr-i müecceli (mihrin sonra ödenmesi kararlaştırılan kısmı) yüksek tutmuşlardır ki bu yüksek meblağı ödeme güçlüğü boşamayı önleyici bir tedbir olarak düşünülmüştür.

Hukukun aracı, maddi müeyyidedir. Bununla insanın iç dünyasını kontrol imkânsızdır. Hâlbuki insanı yönlendiren iç dünyasıdır. Ona hâkim olabilmek için kalbine/gönlüne hâkim olmak gerekir. Bu da onun vicdanıdır. Gönülsüz itaatin kalıcılığı düşünülemez. Bu sebeple vahyin gelmeye başladığı ilk günlerden itibaren oluşturulmak istenen İslam toplumunda öncelikle ilişkileri belirleyecek hukuk kurallarının arka planındaki ahlakın sağlanması cihetine gidilmiş, peşinden de bu oluşan ahlak kuralları kanun formuna dönüştürülmüştür. İslam'ın Mekke ve Medine döneminin belirleyici kriterine bakıldığında şu husus dikkati çeker: Mekke döneminde ilişkilere esas olan ahlak oluşmuş; peşinden Medine devrinde ahkâm konulmuştur. Nitekim Kur'ân'ın ihtiyaca göre parça parça gelmesinin amaçlarından birisi de kalplere yerleştirilmesi, bir yaşambilimine dönüşmesi, hükümlerinin içselleştirilmesidir. Faiz gibi toplumsal ve içki gibi bireysel bağımlılık kazanmış olan kötü alışkanlıkların *tedrîc/zamana* yayma yöntemiyle tedavi edilmesinin ve peşinden hükmünün konulmasının sebeplerinden birisi de budur. Bu anlatılanlara örnek olmak üzere şu noktaya işaret edebiliriz: Miraç hadisesinin peşinden ve Medine'ye hicretin hemen öncesinde nazil olan İsrâ suresinin 39-45. ayetleri ile Mekke döneminin sonlarında kuvvetli görüşe göre toptan inen En'âm suresinin 151-153. ayetleri İslam toplumunun hangi ahlaki ilkeler üzerine inşa edileceğini ve medeniyetin hangi temeller üzerinde yükseleceğini belirlemiş, Hz. Peygamber Medine'de devletini bu dini-ahlâki değerler üzerine kurmuştur. Peşinden de ahkâmı konulmuş ve kurumlar oluşturulmuştur. Bunlardan önce nazil olan ayetlerde müminlere/salih kullara yakışan ve yakışmayan özellikler şeklinde zikredilen bu davranışlar, görüldüğü üzere Devletin kuruluş aşamasında(ahlâkı oluşturulduktan sonra) emir ve yasak şeklinde aynı zamanda hukuki karakter arz eden bir boyuta taşınmış (Rabbin hüküm olarak koydu / kesin olarak emretti ki...; Gelin Rabbinizin size haram kıldığı şeyleri okuyayım...) ve peşinden de müeyyideleri gelmiştir. Zaman içinde Sünnetle detaylandırılan bu esaslar şunlardır:

1- Allah'a eş koşmama ve sadece Allah'a kulluk etme (tevhîd akîdesi ve ona uygun yaşam biçimine sahip olma bütün hak dinlerin ana amacıdır);

2- Ana-babaya iyi davranma ve saygılı olma (İslam aile düzeninde merkezde yer alan iki ana direğe hürmet);

3- Yakınlar, yoksullar ve yolda kalmışlara hakkını verme, eğer bir imkânsızlık hâli varsa incitmek ve gönül alıcı söz söylemek esastır (günlük hayatta yardımlaşma, dayanışma, ihtiyaç sahiplerini gözetme ve bunun kurumsal kimliği olan vakıf hizmetleri, vasiyette bulunma, yol hizmetleri için kervansaraylar, hanlar, hamamlar inşa etme, çeşmeler yapma, kuyular açma, misafirperver olma ve gelen misafiri en az üç gün şeref konuğu olarak ağırlama vb. gönülden gelen hizmetlerin temelini bu esaslar oluşturmuştur. Bu hizmetleri de bir lütuf değil aksine vazife addetmek esastır. Çünkü bunlar mezkûr kişilerin hakkıdır);

4- Serveti hayra kullanma, şeytanı sevindirecek yollara harcamama;

5- Harcarken de orta yolu tutma, cimrilik ve savurganlıktan uzak olma, dengeyi gözetme (aile ve devlet bütçesini yerinde kullanma, gereksiz harcamalardan kaçınma);

6- Darlık-genişlik bakımından insanların servetleri, rızıkları farklı farklıdır. Bu tabiidir (herkesin ekonomik gücü farklıdır. Zengin varlığıyla şımarlamalı, ihtiyaç sahiplerini gözeterek şükürünü eda etmeli, fakir de sabretmeli, servete düşman olmamalıdır).

7- Açlık korkusuyla çocukları öldürmeme ve yaşam hakkına saygı duyma(geçim kaygısı da dâhil olmak üzere hangi sebeple olursa olsun ana rahmine düştüğü andan itibaren canlıya müdahale edilmemelidir, yaşama hakkına saygı gösterilmelidir. Buna göre kürtaj vb. eylemler haramdır);

8- Zinaya yaklaşmama, namusa saygı gösterme, gizli açık her türlü hayasızlıktan uzak durma;

9- İnsan hayatına saygı, insan öldürmeme (insan hayatı muhteremdir ve ona saygı gösterilmelidir. İnsan kendisini öldüremeyeceği gibi başkasının canına da kıyamaz);

10- Yetim malını koruma (mal varlıklarını korumaktan aciz durumda olan kimsesizler ya da eksik ehliyetlilerin mal emniyeti sağlanmalıdır);

11- Birey ve devlet olarak ahde vefa ilkesine bağlı kalma, özü sözü bir olma(gerek bireyler arasında gerekse devletlerarasında en esaslı ilke ahde vefadır ve güveni sağlayan budur. Bu konuda azami gayret gösterilmelidir);

12- Ölçü-tartıda adalet ve hakkaniyeti gözetme, tüketici haklarına saygılı davranma (gerek ticari hayatta gerekse üretim ve imalat sanayiinde dürüst davranmak, müşterinin ve işin hakkını vermek gerekir);

13- Bilgi sahibi olunmayan şeylerin peşine düşmeme (kişinin kendisini ilgilendirmeyen lüzumsuz işlerin ardına düşmemeli, mücerret iddialara göre karar vermemeli, peşin hükümlü olmamalı, ilişkileri bozacak davranışlardan kaçınmalıdır);

14- Tevazu içinde olma (alçak insanı yücelten, sevgi-saygı uyandıran ahlaki erdemlerin başlarında yer alır, davranış ve yaşantıda gösteriş ve debdebeden uzak olmalı);

15- Sorumluluk güç nispetinde olduğunu idrak etme (Allah katında sorumluluk güç nispetinde olduğu gibi dünyevi yükümlülüklerde de aynıdır ve vatandaş için bu ilke işletilmelidir).

Bütün bu değerler üzerine Hz. Peygamberin kurduğu medeniyet, ahlakı ve ahkâmıyla tarihin her öneminde kendisinden söz ettirmiş ve dünyada eşine ender rastlanır kurumlar sunmuştur.

Fıkıh dersinde din-ahlak-vicdan duyarlılığının işlenmesi

Hz. Peygamberin inşa ettiği ahlak ve fazilet medeniyeti, Müslümanlar için her zaman mükemmel örnek olma özelliğine sahip olduğu gibi bu değerler üzerine kurulu medeniyetin devamı ya da yeniden inşası hem dini hemze ahlaki bir görevdir. Din-ahlak ve hukukun işbirliği bu medeniyetin en bariz özelliğidir. Buna göre din ve ahlaktan arınmış, bu değerleri dışlamış salt hukuk sisteminin yeterli olmayacağı, insanın iç dünyasının mutlaka ıslah edilmesi ve vicdani yönünün güçlendirilmesi temel kriterdir. Tarihte ahlak, fazilet ve hukukuyla var olmuş olan böyle bir medeniyetin yeniden inşası ve ihyası her zamankinden daha elzemdir. Böyle bir medeniyetin ihya ve inşa ameliyesi için sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel birçok alanda farklı yol ve yöntemlerin kullanılması ve harekete geçirilmesi zorunludur. Bunlardan bireysel ve toplumsal zihniyet dünyasında etkili, sürekli ve köklü bir değişimin gerçekleştirilmesi eğitim ve kültürel alanda söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda din eğitimi kurumlarında eğitimi verilen İslam Hukuku/Fıkıh dersleri önemli bir işleve sahiptir. Bu derslerde İslam medeniyetinin üzerine inşa olduğu vahiy ürünü ahkam ve hikmetler öğretilmektedir. Bu derslerde erdemli bir İslam toplumu ve medeniyetini inşa ve ihya edecek olan neslin duygu, düşünce ve eylem dünyasına mutlaka din-ahlak-hukuk işbirliğinin nakşedilmesi gerekmektedir. Bu amacın gerçekleşmesine yönelik bazı hususlar öğrenciye anlaşılır ve kalıcı bir biçimde aktarılmalıdır. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Hukuk, birey ve toplumun dışa dönük yönünü düzenler ve maddi yaptırıma sahiptir.

- Din ve ahlak, insanın iç dünyasını ıslah eder ve manevi yaptırıma sahiptir.
- İslam hukuku, İslam'ın dış yönünü ifade eder. Ahlak ve vicdan iç yönü düzenler.
- Hukuk hükümleri, ahlak hükümlerinin formel hali olmalıdır.
- Din-ahlak-hukuk çelişkisi birey ve toplumda “anomi”ye (Kuralın etkisini kaybetmesi) sebep olur.

- Dinin yaptırımı (günah-sevap) uhrevidir.
- Ahlakın yaptırımı bireysel ve toplumsal tepkidir.
- Din ve ahlak hukukun ulaşamadığı yerlerde kontrol ve ispat kolaylığı sağlar.
- Hukuk kurala uygunluğu sağlar. Din-ahlak saik, kasıt ve niyetle ilgilenir.
- Hukukun gayesi olan adalet mutlaka dini ve ahlaki karakter taşınmalıdır.
- İslam, hukuki faaliyet ve formaliteleri din ve ahlaka bağlayarak onları ıslah eder.
- Din ve ahlak hukukun saygınlığı ve güvenirliliğini artırır.
- Din ve ahlak hukuka manevi yaptırım sağlar.
- İslam hukuku vahye dayalı bir hukuk sistemidir.
- *Diyâneten* kavramı, ahlakın hukuka nüfuz edemediği durumlarda söz konusu olmaktadır.

- İslam toplumu ahlak toplumudur. Çünkü medeniyet ahlak üzerine inşa edilir.

Sonuç

Toplumsal ilişkileri belirleyen genel anlamda din, ahlâk ve hukuktur. Bu üç kurum arasında sıkı bir işbirliği vardır. Hukuk hükümleri aslında ahlâk hükümlerinin formel halidir denilebilir. Ancak herhangi bir kanun, ilgili ahlâk hükmünün en alt sınırını temsil edebilir. Bu açıdan İslamî naslar dikkate alındığında hak-vazifenin belirlenmesinde ve haklara saygı, vazifelerin ifası hususunda insan davranışlarını yönlendirmede din-ahlâk-hukuk bütünlüğü esas alınmıştır. Dinin değer yargısı helal-haram veya caiz ya da değil, ahlâkın değer yargısı iyi ya da kötü, hukukunki haklı-haksız, sahih-batıl veya geçerli-geçersiz ya da meşru-gayr-ı meşrudur. İslam açısından bakıldığında din iyi ve kötüyü belirler, ahlak onun bir yaşam biçimi haline getirilmesini, davranış bilincine dönüşmesini sağlar, hukuk da koruyucu mekanizmalarıyla ihlalleri engeller. Dinin yaptırımı günah-sevap şeklinde daha çok uhrevi müeyyide ya da ödüdür. Ahlâkın yaptırımı bireyin vetolumun vicdanında bulunduğu yerdir. Bu da bireyin kendisini ya da toplumun bireyi kınaması, ayıplaması, yadırgaması, dışlaması, hürmete layık birisi olarak görmemesi. şeklinde ortaya çıkar. Hukukun müeyyidesi ise zorlayıcı özellik taşır. Buna göre mesela hırsızlık dinen haramdır, karşılığı günahdır; ahlaken kötüdür, müeyyidesi

ayıplanmaktır, kınanmaktır; hukuken yasaktır, gayr-ı meşrudur, müeyyidesi maddi cezadır. Bu bütünlüğü daha da açık bir şekilde gösterme açısından dinen haram olan bir şey hukuken meşru, ahlaken iyi olamaz. Bu üç normatif kurumun kendi aralarındaki çelişkisi toplumda anomi'ye (kuralın etkisini kaybetmesi) yol açar. Din ve ahlakın işlevselliği iki noktada ortaya çıkar. Birincisi insanın iç dünyasını kontrol ederek kural ihlallerini önleyici etki yapar. Çünkü din hiçbir maddi kuralın baskısının hissedilmediği bir ortamda bile kişinin kendi kendisini hesaba çekmesini öngörür. İkincisi de hukuk sadece ispat edilebilen uyuşmazlıkları çözüme kavuşturabilir. Hukukun ulaşamadığı yerlerdeki ihlallerde ispat kolaylığı sağlar. Bu sebeple ahlakın hukuka önceliği vardır. Ahlâkı oluşturulamamış kanunun işlevi yoktur.

Hukuka ruh veren ahlak, ahlaka can veren de dindir. Dinin ahlak ve hukuka yaptığı en önemli hizmet manevi ceza ve ödüdür. Sonuç olarak ahlak, hukuktan öncedir ve bir toplumda esas olan da ahlaktır. İslam toplumu ahlak toplumudur. Çünkü medeniyet ahlak üzerine inşa edilir. Medeniyet faziletler üstüne kurulur, rezaletlerden uzak durarak korunabilir. Bu sebeple bireysel anlamda ahlakilik daha çok yasaklarla karşı karşıya kalındığında netleşir. Bu açıdan İslam âlimlerinin rezaletlerden uzak durmayı faziletlerle bezenmeye öncelikli görmeleri önemlidir. Hukuk, ilişkilerin asgari sınırını belirler ve alakaları en alt düzeyde tutar. Orada fedakârlık yoktur. Buradan da medeniyet çıkmaz. Medeniyeti oluşturan îsâr, bağış gibi hukuku aşan değerlerdir. Bu da ahlakla mümkündür. İslam açısından bakıldığında ahlâkı oluşturan ve yaşatan da büyük ölçüde dindir.

TEBLİĞ (IV)

DERSİNİN İŞLENİŞİ, SORUNLARI VE ÖNERİLER

Yrd. Doç. Dr. Rifat USLU

Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Fıkıh Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Bana verilen konuyu belli başlıklar altında ayrı ayrı ele almak yerine hepsini ihtiva edecek şekilde genel bir değerlendirme yapmak istiyorum.

En başta şunu ifade etmek isterim. İmam Hatip Liselerinde görev yapmadım. İlahiyat Fakültesi Fıkıh Anabilim Dalı öğretim üyeliğinde de yeniyim. Bu itibarla dersin işlenişi ve sorunları konusunda, işin içinde bulunan sizlerden daha fazla bir bilgiye sahip değilim.

Ancak sizlerin yetiştirdiği öğrencilerin en geniş istihdam sahası olan Diyanet İşleri Başkanlığında görev yapmış bir arkadaşınız olarak, görevlilerimizin gerek görevi esnasında gördüğüm eksiklikleri, gerek göreve yeni başlayacak arkadaşlar için yapılan “yeterlilik” sınavlarında, gerekse görevde bulunan arkadaşların “nakil” sınavlarında komisyon üyeliği ve başkanı olarak görev aldığımda gördüğüm eksiklikler sebebiyle önerilerde bulunabilirim.

Her ne kadar son çıkan yönetmeliklerde İmam Hatip Liselerinin kuruluş amacından bahsedilirken 5-6 madde ele alınmakta ise de ilk kuruluş zamanlarında kuruluş amacının “hatip ve imam yetişmesini sağlamak” olarak ifade edilmektedir. İşin aslı da budur.

Bu gün, bu görevlere gelecek olanların, yüksek din eğitimi almış olmaları hedeflense de, görev alanların büyük çoğunluğu yine İmam Hatip Lisesi mezunudur. Yüksek din eğitimi alanların da büyük ekseriyeti İmam Hatip Lisesi çıkışlıdır.

Kuruluş amacı bu olan bir lisenin müfredat programını ve okutulan kitabı incelediğimizde, ne de olsa sahanın kısmen yabancıları olarak gördüğüm durum, bir imam hatip için olmazsa olmaz olan “Fıkıh” dersinin yetersizliğidir.

Çünkü adı geçen ders sadece 10.sınıfta haftada 2 saat olmak üzere 72 saatlik bir derstir.

Kitabı incelediğim zaman gördüm ki, sizce de en iyi bir şekilde malum olduğu üzere kitap 8 ünitelerden ibarettir.

1.Ünite: Fıkıh ilmi

2.Ünite: Fıkıh ilminin doğuşu ve gelişmesi

3.Ünite: Fıkhi hükümler ve kaynakları

4.Ünite: İçtihat

5.Ünite: Temizlik ve namaz

6.Ünite: Oruç ve zekât

7.Ünite: Hac ve kurban

8.Ünite: Fıkıh ve sosyal hayat.

Kitap aslında çok güzel hazırlanmış, her üniteye konu ile ilgili özet bilgiler verilmiştir.

İlahiyat fakültelerinde farklı isimler altında değişik sınıflarda, farklı birçok ders olarak verilen bu konular, İmam Hatip Liselerinde 2 saatlik bir ders olarak ancak bu şekilde verilebilir. Ders kitabı da ancak bu kadar olabilir.

Şüphesiz bu konuda sizlerin çok değerli fikir ve tespitleri vardır. Zaten bunu biraz sonra beraber konuşacağız.

Bu verdiğim kısa bilgiden sonra önerilerimi şöyle sıralayabilirim.

1-Ders saatleri çoğaltılmalı

2-Fıkıh dersi sadece bir sınıfta değil en az 10,11 ve 12 sınıflara yayılmalı

3-Mevcut kitapta yer alan konular, değişik isimler altında farklı sınıflarda ayrı bir ders olarak verilmeli,

Örnek: Birinci ve ikinci ünite, belli bir isim altında müstakil tek bir ders olarak,

Üçüncü ve dördüncü üniteler "Fıkıh Usulü" şeklinde,

Beşinci ünite, tek ders olarak, pratik ve erkeklere yönelik uygulamalı şeklinde. Erkeklere uygulama dersi verilirken kızlara aynı saatlerde seçmeli başka bir ders olarak.

6,7 ve 8. Üniteler de ayrı bir ders olarak düşünülebilir.

Yahut saatler artırılarak 5, 6, 7 ve 8.üniteler bir ders olarak tensip edilebilir.

Bunlar mümkün olmazsa:

a-Usül konusu azaltılmalı

b-İbadet konularına ağırlık verilmeli

c-Namaz konularına daha çok yer verilmeli

d-İmamlık için uygulamalı zaman ayırmalı.

4-Kitapta fıkhi konular işlenirken, mesela Şafii mezhebine mensup öğrenciler de göz önünde bulundurularak kısa da olsa o mezhebin görüşlerine yer verilmeli.

5-Deliller sadece kısa bir tarif ile yetinilmemeli, örnekler çoğaltılmalı.

6-Sık kullanılan fıkhi terimlere yer verilmeli.

7-Terimler aslından da uzaklaşmadan, duruma göre daha anlaşılır şekilde sadeleştirilmeli.

8-Son sınıfta fıkıh derslerinde, kolay metinlerden Arapça metinlere yer verilmelidir.

9-Mevcut kitap aslında bana göre normal, fazla tenkit edilecek tarafı yok. Ancak her şey kitapla bitmiyor. Hocalara değer verilmeli, yetiştirilmeli, yönlendirilmeli ve fırsat verilmelidir.

TEBLİĞ (V)

Yasemin KABLAN

Çorum Merkez Anadolu İmam Hatip Lisesi

METOD

Çalışmamız her ne kadar akademik bir gaye taşımasa da ilmi usullere uygun olarak öncelikle bu sahada yapılmış çalışmalarını araştırdık. Gayet etraflı, doyurucu bilgilere ulaştık. Ancak tebliğimizde akademik bilgilerin dışında kalarak sadece pratik olan ve aktif kullanılabilecek kısımlara yer vermeye çalıştık.

Yine ilmi çalışma usulleri gereği bu kaynakları zikretmemiz zorunludur. Bu tebliği hazırlarken faydalandığımız kaynaklar şunlardır:

Doç. Dr. Recep Kaymakcan'ın Yeni Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı İnceleme ve Araştırma Raporu, ERG Raporları, Nisan 2007.

2014 Haziran Dönemi Mesleki Çalışmalar Fıkıh Dersi Raporu.

Anadolu İHL Fıkıh Okumaları Dersi Kitabı, Komisyon, MEB.

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Klavuzu, MEB, 2010.

İHL Fıkıh Dersi ve TDB Dersi Müzakeresi, Şuayip Özdemir, Yrd. Doç. Dr. Murtaza Bedir, s.231-236, Dem yay.

Yrd. Doç. Dr. İsmail Yalçın, Fıkıh dersleri Tebliği.

Ayrıca görev bize tevdi edildiği günden itibaren meslektaşlarımla ve öğrencilerimin fikirlerine başvurduğumu ve çalışmam da yer verdiğimi de belirtmeliyim.

Biz tebliğimizde Fıkıh Dersiyle ilgili olarak çalışmamız bizden beklenen 16 başlıktan birbirine yakın olanları ortak maddeler haline getirerek bahsetmeyi yöntem olarak daha uygun gördük. Böylece 6 ana başlığımız oluştu.

GİRİŞ

Âcizane ben, İnsanın esfeli safilinden eşrefi mahlûkata tekamül etme sürecine eğitim diyorum. Darwin'in iddiasının tersine sünnetullah, insanın fiziksel bedenini mükemmellikten yaşlılığa, acizliğe evirirken, ruhuna da mükemmelleşme fırsatı sunar.

Bu serüvende biz meslekçilerin derdi nedir? Bizim derdimiz Allahu Tealanın insan olarak yaratmaya layık gördüğü her varlığı İslam'la buluşturmaktır. Yoksa hiçbir zaman üretim hatası gibi davranmak, horlamak, dışlamak, aşağılamak değildir.

Şayet ilk öğretmenimiz yıldız Musab bin Umeyr Yesrib'li bedevilere “sen cahilsin, sen kabasın, senin zekan az, sen ahlaksızsın siz vahye layık değilsiniz” deseydi ertesi yıl Akabeye kaç kişi götürebilirdi? Sabırla Yesrib'i Medine'ye dönüştürmeseydi bugün medeniyet mi olurdu?

Malumunuz yıldızlar yön bulmamıza yardımcı olur. Rabbim bizleri yıldız sahabilerin yön göstermesinden mahrum etmesin diyerek konumuza başlamak istiyorum.

Bildiğimiz üzere Fıkıh, kişinin hem yaratıcısına karşı ibadetle ilgili yükümlülüklerini hem de kişiler ve toplumlar arası ilişkileri incelemektedir.

Ancak inanç konuları ile bunları yaşama geçirme yani amel arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Çünkü insanın amelleri, doğal olarak imanın bir parçası kabul edilmese bile, ondan tamamen soyutlanamaz. İman da amele dönüşmedikçe gerçek anlam ve işlevini kazanamaz. Bu yönüyle Fıkıh, hem teorik hem de pratik yönü olan bir ilim özelliği arz etmektedir.

Konuyla ilgili olarak irdelememiz gereken ilk başlığımız:

1• Derslerin müfredatının/programının ve kitabın işlenişi ve ortak konularda bilgi ve tecrübe paylaşımıdır.

Örgün eğitim kurumlarımızda din öğretimi, bir bilgi verme vasıtası olmakla beraber, aynı zamanda insanın bilgi elde etme yollarını ve aklını kullanma kabiliyetini geliştiren bir süreç olmalıdır. Bu noktada karşımıza din öğretiminin önemli bir amacı çıkmaktadır: “Yetişmekte olan nesle din hakkında doğru bilgi vermek ve öğrencileri bilinçlendirmektir.” Kendilerine sunulan alternatifleri inceleyebilmeleri için öğrencilerin bakış açılarının geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Öğrenciler körü körüne uygulayıcı olmamalıdır. Onlar, bilginin hangi amaçla, kim için, nasıl bir dünyada kullanılabileceğini sorgulayacak biçimde yetiştirilmelidir. Öğrencilerin, özellikle inanç ve hayat konusundaki tercihlerini özgür olarak yapabilmeleri din öğretiminin esas amacıdır; bilinçli dindarlık da budur. Bu amaçlara uygun olarak din öğretimi, öğrencinin kendi akıl yürütme gücünü kullanarak varlıklar içindeki konumunu belirlemesine katkıda bulunur. Din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni bunu hangi yolla yapacaktır? Dinî metinleri ezberleterek mi? İlmihâl bilgilerini belleterek mi? Araştırma yaptırarak mı? Soru sorarak mı? İşte bunlar, “Nasıl bir din öğretimi?” sorusu konusunda öğretme-

sürecindeki yaklaşımımızı belirlemektedir.

Bildiğiniz gibi; İmam Hatip Liselerinin 10. Sınıflarında haftada iki saat süreyle okutulan bu öğretim programında Fıkıh tarihi ve metodolojisiyle ilgili usul konularının yanı sıra namaz, oruç gibi furuu konuları da yer almaktadır.

6.4. FIKIH DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI ÜNİTELER KAZANIM SAYILARI VE SÜRELERİ

ÜNİTE ADI	KAZANIM SAYISI	SÜRE/DERS SAATİ	ORAN (%)
I- Fıkıh İlmî	5	6	8,33
II- Fıkıh İlminin Doğuşu ve Gelişmesi	8	12	16,66
III- Fıkhi Hükümler ve Kaynakları	5	12	16,66
IV-İçtihat	7	4	5,55
V- Temizlik ve Namaz	14	14	19,44
VI- Oruç ve Zekât	10	8	11,11
VII- Hac ve Kurban	12	6	8,33
VIII- Fıkıh ve Sosyal Hayat	13	10	13,88
Toplam	74	72	100

Ayrıca Din Öğretimi Genel Müdürlüğünün yayınlamış olduğu fıkıh dersi programı ve kılavuzunun kazanım, etkinlik örnekleri ve açıklamalarıyla çok faydalı olduğunu gördüğümüz için bir sayfa göstermek istiyorum:

6.6. FIKİH DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI KAZANIMLAR, ETKİNLİK ÖRNEKLERİ VE AÇIKLAMALAR TABLOSU

FIKİH		11. SINIF	
	KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
I- FIKİH İLİMİ	<p>Bu ünite sonunda öğrenciler;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Fıkıh ilmini tanımlayarak amacını konusunu ve önemini açıklar. 2. İbadet ve sosyal ilişkilerin fıkıh ilminin kapsamı içinde yer aldığını bilir. 3. Fıkıh ilminin diğer bilimlerle ilişkisini örneklerle açıklar. 4. Fıkıh-Fıkıh Usulü ilişkisini temellendirir. 5. Fıkıh ilminin temel özelliklerine örnekler verir. 	<p>Gruplar Araştırıyor: Sınıf iki gruba ayrılır. Gruplardan biri ibadet, ikinci grup ise kişiler arası ilişkiler hakkında araştırma yaparak sınıfta sunum yapar (2. kazanım).</p> <p>Fıkıh ve İlim Dalları: Sınıf iki gruba ayrılır. Gruplardan biri fıkıh ilminin İslami ilimlerle ilişkisini, diğeri ise diğer ilim dalları ile ilişkisini tespit eder. Yapılan araştırmalar sınıfta sunulur ve fıkıhın ilim dalları ile ilişkisi bir tablo halinde gösterilir (3 ve 4. kazanımlar).</p> <p>Hayatımızdaki Fıkıh: Öğrencilere günlük hayattan fıkıh ilminin temel özellikleriyle ilgili örnekler buldurulur. Örnekler üzerinde öğrencilerin konuşmaları sağlanır. Çıkan sonuçlar maddeleştirilir (5. kazanım).</p>	<p>2. kazanım işlenirken ayrıntılara girilmeden öğrenci seviyesi ve yerel şartlar göz önünde bulundurulmalıdır.</p> <p>3. kazanım işlenirken Temel Dini Bilgiler dersindeki Temel İslam Bilimleri ile ilişkilendirme yapılacaktır.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek değerler: bilimsellik, kültürel mirasa saygı, haki-kat sevgisi.</p> <p>[!] Öncelikle verilecek beceriler: eleştirel düşünme, araştırma, değişim ve sürekliliği algılama, benzerlik ve farklılıkları keşfetme.</p> <p>Bu ünite değerlendirilmeler; açık uçlu sorular, çoktan seçmeli, boşluk doldurma testler ve kompozisyon çalışması şeklinde yapılabilir.</p>

 Sınıf-okul içi etkinlik
 Ders içi ilişkilendirme

 Okul dışı etkinlik
 Sınırlamalar

 Uyarı
 Ölçme ve değerlendirme

 Diğer derslerle ilişkilendirme

Fıkıh dersinin alt yapısını Temel Dini Bilgiler, Tefsir, Hadis ve diğer meslek dersleri oluşturmaktadır. Bu derslerde verilen kazanımlar Fıkıh dersinin amacına ulaşmasında önemli bir etkindir.

Özellikle dini ilimlerin daha iyi öğretilmesi ve öğrenilmesi için önce usul konusunun güncellenmesi ve oturtulması gerekir. Bu usul konusuna günümüz ilimleri ve sorunlarını işleyecek konular da mezcedilmelidir. Eskilerin dediği gibi “usulsüz vusul olmaz” düsturunu dikkate almak gerekir. Sağlam bir usul olduğu zaman ilimleri anlamada daha iyi bir seviyeye ulaşmış olacağımızı düşünüyoruz.

Fıkıhtan anladığımız sadece namaz, oruç, hac ve zekât olmamalıdır. Fıkıhın diğer konuları neden anlatılmamaktadır. Bir nikâh, evlenme, boşanma, miras, ticaret gibi konular da önemlidir.

Yardımcı kaynakların özel sektörde geliştirilmesi için talebin artırılması şarttır. TEOG ta 20 soru çıkması 8. Sınıf Din Kültürü kitapları alanında çeşitliliği ve imkânı artırdığını görüyoruz. Talebin artması için 12. Sınıfta BİTİRME SINAVI adı altında bir Meslek dersleri sınavı yapılmalıdır. Alınan not karnede Meslek Dersleri Geçme notu adı altında gösterilsin ve Diyanet personel alımlarında bir katkısı olsun.

Böylece öğrencinin sadece bir yıl karşılaştığı pek çok meslek dersine ilgisi 4 yıl boyunca canlı kalacaktır ve materyal bakımından zenginleşecektir.

Öğrencilere kazandırılması gereken duygu, düşünce, bilgi, erdem, tecrübe ve davranışlar başlığına gelince;

3• Öğretmenlerinin Meslekî gelişimine ve Meslekî yeterliliklerine yönelik değerlendirme ve çalışmalar,

Maalesef günümüzde bir veli çocuğuna matematik, fizik, edebiyat dersi aldirmek istediğinde Boğaziçi veya ODTÜ mezunu bir öğretmen arıyor da dini ilimlere gelince bu hassasiyeti göstermiyor. Din de tam bir ilimdir, bilimdir. Vahiy bitmiştir. İlmî âlimlerden öğrenmekten başka yolu yoktur. Ehil ellerden alınmazsa din ve mezhep çatışmaları, tefrikalar sömürülmek kaçınılmazdır. Bu sebeple en çok ta günümüzde Meslek Dersleri öğretmenlerinin kendilerini yenilemeleri, geliştirmeleri, bir ve beraber olmaları, alaylı değil de okullu olmanın farkını göstermeleri zorunludur.

Ayrıca İslam'a fobiyanın maksatlı olarak çeşitli iftiralarla İslam âlimlerini itibarsızlaştırdığı, İslami terimlerin içini yanlışlarla doldurduğu ortadadır.

1-Bu sebeple; Meslek Dersi öğretmenlerimizin sık sık yeni sorunlara yeni fetvalar konularında fikirlerini birbirine yaklaştıracak istişare toplantıları yapmalarını da gerekli görmekteyiz.

2-Ayrıca Öğrenci yeni fetvalarda kimleri takip edebileceğini bizden duymalıdır. Bunun için aramızda biraz konuşarak, biraz da tartışarak oluşturacağımız, öğrencilere önerebileceğimiz ortak ilmi eserlerden ve yazarlardan oluşan bir kaynak listesi ve âlimler listesine de ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum. İçinde yeni eserler ve yazarlar da olmalıdır. Zira fıkıh canlı ve devam eden bir ilimdir.

3-Akademik başarılarıyla öne çıkmış hocaların internet adreslerinin bilinmesi öğretmen ve öğrencilerin gelişimi için etkin olabilir.

4-Alanımızla ilgili aylık dergiler, güncel örnek kitaplardan oluşan bir meslek dersleri kütüphanesi oluşturulursa faydalı olacağı kanaatindeyiz.

5-Öğretmenlerin ders yeterliliğinin artırılması için branşlaşmaya gidilmesi ve Bir öğretmene en fazla 3 branşta ders verilmesinin de başarıyı artıracığı kanaatindeyiz.

6-Ortak sınavlar ve telâfi sınavları nedeniyle derslerde verim düşmektedir. Bunun için sınav haftası olursa öğretmenler de öğrenciler de rahat edecek ve başarı yükselecektir. Yıllık

planlar da buna göre yapılacak dersler aksamamış olacak, öğrenciler de daha verimli derslerine çalışabileceklerdir. Öğretmenler de bir araya gelip daha sağlıklı sınavlar hazırlayabileceklerdir.

7-İlahiyat Fakültelerinden veya Diyanet İşleri Başkanlığı personelinde bu alanda yetkin olanlarla sunum yapmak üzere öğrencilerin buluşturulması faydalı olabilir.

8-Öğretmenlerin fıkıh alanında yüksek lisans ve doktora yapabilme imkânlarının kolaylaştırılmalıdır. Öğretmenlerin fıkıh konferanslarına katılımlarının sağlanması, fıkıhla ilgili yayımlanan dergilere abone olmaları ve fıkıh kitapları almaları ve okumaları kendilerinin gelişimi açısından önemlidir.

9-Hizmet içi eğitim seminerleri ve kurslarının daha fazla tabana yayılması gerekir. Bu bağlamda iller bünyesinde, özellikle üniversitelerle işbirliği içinde, seminer dönemlerinde dersler seçilerek, seminerler ve konferanslar düzenlenmesi önemlidir.

4• Eğitimde ölçme değerlendirme ve ilgili derslerde uygulanışı,

Fıkıh derslerinde sadece test tarzı soruların çok ta doğru olmadığı, yoruma dayalı açık uçlu sorular sorulmasının gerektiği, sözlü notlardan birinin uygulamalardan verilmesi unutulmamalıdır. Ancak test günümüz ölçme değerlendirmesinin en büyük gerçeğidir. Test sorularımızı ezberden ziyade yoruma dayalı hale getirmemizin bu zararı biraz kapatacağı kanaatindeyiz.

Ayrıca öğrencilerimizin çoğunluğunda teknolojik imkanın var olduğunu da düşünürsek, fıkıh ve diğer derslerimizle ilgili kısa filimler çekmeye yönlendirip proje ve performans notlarını buralardan verebileceğimizi düşünüyoruz.

Fıkıh Ders Kitabımızdaki sorularda ve değerlendirme çalışmalarında da Diyanet Yeterlilik sınav sorularına uygun olacak şekilde içerik gözden geçirilmeli ve bu minvalde çeşitliliğe ve zenginliğe yer verilmelidir, soru kalitesi artırılmalıdır diye düşünüyoruz.

5• Eğitim-öğretim yılının değerlendirilmesi, yeni öğretim yılına yönelik alınacak tedbirler,

• Öğrencilerin akademik başarısını etkileyen faktörler ve eğitimde niteliği arttıracak tedbirler,

• Derslerin öğretiminde karşılaşılan temel sorunlar ve çözüm önerileri,

• Derslerde verimliliği artırmak için okul ve çevre imkânlarının kullanımı,

- Yaz tatillerinin etkin olarak değerlendirilmesine yönelik öneri ve görüşler.

1- Öğrencilerin derse ilgisini sağlamak için güncel konulardan hareketle soru cevap şeklinde ders işlenmelidir. Konuya başlamadan önce örnek olay yönteminin kullanılması öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyini artıracaktır

2-Ayrıca hadis dersindeki örnek hadis metinlerinin ve tefsir dersindeki örnek tefsir metinlerinin fıkıh dersinde de yer alması fayda sağlayacaktır.

3-Sosyal yaşamla, günlük yaşamla ilgili meselelerin anlatılıp tartışılabileceği bölümler eklenmelidir.

4-Fıkıh elimizdeki kitaptır. Ancak seviyenin düşük olduğu sınıflarda daha hafif bir müfredat uygulanmalıdır. Yabancı dillerin kur sistemi gibi basitten zora doğru Fıkıh 1, Fıkıh2 şeklinde seviye kitapları olmalıdır.

5-Zümre öğretmenler kurulu yetkilerini sene başında kullanarak sınıf seviyesine uygun olarak konuları sınırlandırmalıdır. Hiçbir yönetici veya müfettiş öğrenci lehine yapılan yönetmeliklere uygun planlamalara karşı çıkacağını düşünmüyoruz. Böyle yapılırsa sene sonunda defterlere işlemediği konuları yazma sıkıntısından ve yetiştiremediği konuların yetersizlik hissinden kurtulmuş, verdiği emeğin yorgunluğunu haklı bir mutlulukla taçlandıran öğretmenler olacağımızı düşünüyorum.

7- Fıkıh dersi işlenirken hüküm çıkarmayla ilgili örnekler arttırılmalıdır.

8-Özellikle içtihat ve günümüz fıkıh meseleleriyle ilgili öğrencilerin araştırmaya sevk edilmesi, araştırdıkları konuları sınıfta sunmalarının sağlanması gereklidir. Böylece ilmihal kaynaklarını da kullanmayı öğreneceklerdir

9- Mezhep imamlarının görüş farklılıklarının Ayetlerin anlaşılması noktasından kaynaklandığını yine ayetler üzerinde Arapça gramer kuralları ve farklı yorumlara örnekler verilerek öğrencilere gösterilmeli, Hz. Peygamber'in (s.a.v) problemleri çözme yöntem ve teknikleri öğrencilere öğretilmelidir.

10- Fikhi meselelerle ilgili öğrencilerimizin güncel meselelerle alakalı farklı görüş ve çıkarımlara ulaşabileceğinden dolayı öğrencilerimizin doğru bilgilere ulaşabilmesi için din bilginlerinin eserlerine ve güvenilir web sitelerine yönlendirilmelidir. Öğrencinin düşünmesine yönelik sorularla ilgileri çekilmeli kaynaklara ulaşmasını öğretme adına "Alo fetva hattı" ile Diyanet İşleri Başkanlığına "e-mail" ile soru sorma öğretilmelidir.

11-Bugün Suriye’de, Mısır’da, Irak’ta Müslümanlar arasındaki çatışmalar hakkında “mezhep savaşları” tabiri kasıtlı olarak sık sık kullanılmaktadır. Öğrencilerimizin “mezhep” kavramını fıkhıdaki mezhep kavramıyla karıştırmamaları için bilgilendirilmeleri önemlidir.

12-Öğrenciler gerçek dünyayla öğrendikleri arasında ilişki kurduklarında daha kalıcı öğrenme gerçekleşmektedir. Hanefi olmak ne demek, organ nakli caiz mi, estetik ameliyatların hükmü, taşıyıcı annelik, fetvalarımızla kanunlarımız arasındaki farklar, mezhepsizlik, mezheplerin telfiki gibi konular öğrencilerimizin çok dikkatini çekmektedir. Her hafta güncel bir soruyla derse başlamak, bazen cevabı vermeden konuyu ortada bırakmak çok çekici ve bilgiye ulaşma metodunu öğretici olabilir.

13- Ünite sonlarında öğrencilerin ünite ile ilgili sorular hazırlamaları sağlanmalıdır.

14- Ünite sonlarına akıllı tahtaya uyumlu bilgi yarışmaları hazırlanarak öğrenci aktif konuma getirilmelidir.

15-Sınıflarda ilmihal, sözlük ve fıkıh kitapları bulundurulmalıdır.

16- Kütüphane çalışması yapılarak eserlerden yararlanma yöntemi gösterilmelidir.

17- Her öğrencinin bir ilmihal kitabına sahip olması sağlanmalıdır.

18- Yardımcı kaynak olarak Diyanet İşleri Başkanlığı’nın 2 ciltlik ilmihal kitabından yararlanılabilir.

19- İlgisi olan öğrencilere Fıkıh okumaları dersini seçmeleri tavsiye edilebilir.

20-Tanıtım amaçlı kitap fuarlarının yapılması faydalı olacaktır.

21-Yine usul konularının haritalarla işlenmesi faydalı olacaktır.

22-Eski metinlerin veya kitapların okutulması da öğrencilerde büyük bir birikim sağlar.

23-Yardımcı kaynaklar artırılmalıdır. Örneğin matematik dersi için bir yardımcı kaynak aldığında akıllı tahta şifresi de veriliyor. Soruları direk akıllı tahtadan görebiliyorsun.

24- Fıkıh âlimlerinin öğrencilere tanıtılması gerekmektedir. Âlimleri tanıtma konusunda âlimlerin vefat yıl dönümlerinde tanıtım programı hazırlanmalıdır.

25- Günümüz fıkıh problemleriyle ilgili öğrencilere araştırmalar verilir, sunumları sağlanmalıdır.

26-Fıkıh Dersi bilgi yarışmaları, sempozyum, panel veya konulu dergiler için çok müsait bir alandır.

27-Öğrencilerin kendilerini geliştirmeleri amacıyla yardımcı kaynaklar okumaya teşvik edilmeli ve bazı sosyal ve dini olaylarla ilgili örnek problemler vererek sınıf içi içtihat, organ nakli gibi konularda münazaralar düzenlenmelidir. Yeni gelişmeler neticesinde fikhın bunlara vereceği cevaplar konusunda öğrencilerin beyin fırtınası yapmaları sağlanmaktadır.

28- Öğrencilerin fıkıh bilgilerinin geliştirmeleri için kendilerinden usul ve fıruu konularını içeren fıkıh kartları, soru kartları hazırlamaları istenebilir. Konular belirlenerek her öğrenciye belirli konularda en az üç adet kart hazırlatılabilir. Bu arada kabiliyetli olan öğrencilerimize kare bulmaca hazırlatılıp öğrencilere fotokopisi dağıtılıp evlerinde çözmeleri istenebilir.

29- Fıkıh ile ilgili, aile ve sosyal çevreden sorular hazırlanıp, derlenip halkımızın gündeminde olan konularla ilgili anket yapılmalıdır. Böylece hangi fihhi konunun, toplum tarafından nasıl algılandığı, uygulandığı gözlenmiş, kavranmış olur.

30- Öğrenilen konuların tatbiki yapılmalıdır. Hasta ziyareti, yalıya hürmet, komşuluk ilişkileri, cami ziyaretleri, hediyeleşme, sosyal yardımlaşma ve dayanışma duygularının yaşanması ve yaşatılmasına yönelik olarak Ramazan ayında yoksullara yardım ve iftar, Kurban Bayramında et dağıtımı ve ziyaretleşme gibi.

31-Ayrıca toplum hizmeti adı altında yapılabilecek pek çok ders dışı sosyal etkinlik faaliyeti bulunmaktadır. İlkokullarda 5 saat, ortaokullarda 10 saat ve liselerde en az 15 saattir. Öğrenci gönüllü toplum hizmetlerinden yapmak zorundadır. Seçilen gönüllü toplum hizmetlerinde kazandırılmak istenen davranışlar ile bizim derslerimizdeki kazandırılmak istenen davranışlar aynıdır. Dolayısıyla bu alana iyice yoğunlaşmamız gerekmektedir.

32-Sene başı öğretmenler kurulunda, gönüllü toplum hizmetlerinin tanımlanacağı belirtilmektedir. Toplum yararına olacak ve burada tanımlanmamış her türlü konuyu öğretmenler kurulunda da görüşerek sosyal kulüplerde bu çalışmalar yapabilir.

33-Öğrencilerimiz hac mevsimine yakın hac ve kurban konusunda, Ramazan ayına yakın oruç ve kuran konusunda okulumuzun camisinde her hafta düzenli fıkıh dersleri verebilirler.

34- Hac konusunda, tüm okula yönelik uygulamalı bir çalışma yapılması ve tüm ayrıntısıyla mekân oluşturularak gerçekleştirilmesi çok uygun olacaktır.

35-Öğrencileri soru sormaya teşvik ve sormakta çekinecekleri konular için yazılı olarak sorabileceği fetva kutusu oluşturulabilir. Öğrencilerden oluşan bir fetva kurulu da bunları tartışabilir.

36-İmam Hatiplerde branş sınıfları oluşturulabilir. Hadis sınıfı, Tefsir sınıfı, Fıkıh sınıfı gibi

37-Sınıfımızın panosunda “Fıkıh Köşesi” veya “Fetva köşesi” adı altında bir bölüm olmalı öğrencilerin yaptıkları araştırmalar veya soru cevap (fetva) çalışmalarını yayımlanmalıdır.

38- Öğrenciler arasında fikha ilgi duyanlarla “fıkıh ilgi grubu” oluşturulabilir. Bütün şubelerde oluşturulacak bu gruplar yukarıda zikredilen pek çok çalışmayı basit yönlendirmelerle yapabilirler.

42-Ayrıca biz öğretmenler, doktorların hastalarını tek tek muayene edip farklı reçeteler vermeleri gibi; eğitimde de bireysel eğitim planları ve yöntemleri uygulamanın gerekliliğinin farkındayız.

6• Derslerin öğretiminde kullanılan özel öğretim yöntem, teknik ve metotları veya örnek ders işlenişi

- Derslerin öğretiminde materyal kullanımı, paylaşımı ve değerlendirilmesi,
- Bir yöntem veya tekniğin belli bir konunun öğretiminde uygulanışı,
- Bir konunun derste nasıl işlendiği, verimli sonuçlar elde edilen bir etkinlik süreci, öğretim tekniği,
- Sınıf yönetimi ve öğrencilerle etkili iletişim, sosyal kültürel etkinlikler ve eğitim sürecine etkileri,

Fıkıh dersinde metot olarak, konular ile ilgili temel ilkeler verildikten sonra, öğrenciyi metodik düşünmeye, sorgulamaya, tartışmaya ve sonuca ulaştırmaya yönlendiren katılımcı bir metot izlenmektedir.

Fıkıh dersinin amacına ulaşabilmesi için aşağıdaki hususların dikkate alınması gerekir:

1. İbadetlerle ilgili verilen bilgilerin detayı için, Temel Dinî Bilgiler dersinin ilgili ünitelerine de başvurulmalıdır.

2. Üniteler işlenirken Tefsir, Hadis gibi diğer zümre dersleriyle; Mantık, Felsefe ve Sosyoloji gibi felsefe grubu derslerinin içeriğinden de faydalanılmalıdır.

3. Üniteler işlenirken öğrencilerin yaş, genel kültür ve dinî bilgi seviyeleri dikkate alınmalı, klâsik bilgiler, genel ilkeler sade bir dil ile ve örneklerle verilmelidir.

4. Fıkıh bilimine özgü temel kavramlar, öğrencinin anlayabileceği şekilde örnekler yoluyla detaylandırılmalıdır.

5. Konular işlenirken ezberletme yöntemi yerine bunların dayandığı mantığın kavranmasına özen gösterilmelidir.

6. Fıkıh konularındaki görüş farklılıklarının, hukukî zenginlik olduğu anlatılarak taklit ve taassubun zararlarına sık sık göndermeler yapılmalıdır. İctihadın ve akılcı yaklaşımın önemi vurgulanmalıdır.

7-Konuyu anlatırken önemli görülen bazı kavramları tahtaya yazılabilir veya öğrenciler konuyu okurken yine aynı şekilde tahtayı kelime/kavramlarla doldurulabilir. Sonra bu kavram/kelimeleri *açmalarını, anlatmalarını istemek faydalı olabilir. Bir yarışmaya da dönüştürebilir. Bilemeyen oyun dışı kalır.*

8-Programın ve ona bağlı olarak ders kitabının sadece tarihte yaşanmış olayları, güzel örnekleri anlatmaktan ziyade günümüzde nasıl yaşanabileceğine yönelik düşündürücü, fikir üretici, yorum yapabilen, analiz düzeyine ulaştıran bir içeriğe sahip olması gerekmektedir.

9-Görsel materyallerin kullanıldığı yöntemler (video, sunu, resim) öğrenciler üzerinde daha etkili olmaktadır.

10-Ev ödevi, bir sonraki derse öğrencinin hazır olması ve bir haftalık zaman zarfında dersle bağlantısının devam etmesi açısından hemen hemen her hafta verilmelidir.

11-Konuyla ilgili slogan hazırlığını ev ödevi olarak verip çocukların getirdiği sloganlardan önce sınıfta derecelendirmek sonra tüm sınıflar arasında ilk 10 sloganı seçmek faydalı olabilir.

Örnek Olay Analizi (Çözümlemesi): Öğrencilerin işlenen konuyla ilgili örnek olayları işlenen konu ilkeleri açısından çözümlemesidir.

Sonuç Çıkarma: Öğrencilerin işlenen konuda ulaştıkları sonuçları belirlemeleridir.

Geri Plandaki Düşünceleri Bulma: Öğrencilerin işlenen konuyu ya da konuyla ilgili olayları analiz ederek açıkça ifade edilmemiş düşünceleri keşfetmeye çalışmasıdır. Örneğin; kıssa, dinî hikâyeler ve tarihî bir olay işlendiği zaman kişilerin neden böyle davrandıklarını, ne düşünüyor olduklarını bulmadır.

Slogan Bulma: Öğrencilerden işlenen konunun ana düşüncesini yansıtan bir slogan üretmeleri istenir.

Reklam Hazırlama/Poster Afiş Hazırlama: Öğrencilerin işlenen konuya ilişkin televizyon ya da gazete için tanıtıcı reklamlar, posterler ya da afişler tasarlamasıdır.

Şiir-Hikâye Yazma: Öğrencilerin işlenen konunun önemli noktalarını yansıtan şiir ya da hikâye yazmalarıdır.

Görsel İmge Oluşturma: Öğrencilerin işlenen konuyu, grafik, resim, karikatür, tablo, şema, şekil vb. herhangi bir görsel imge ile göstermesidir.

Önem Sırasına Koyma: Öğrencilerin, işlenen konudaki ana düşünceleri, ilkeleri ya da anahtar sözcükleri önem sırasına koymalarıdır.

Sınıflandırma: Öğrencilerin belli bir konuda bilgi toplamaları ve onları sınıflandırarak sunmalarıdır.

Örnek Verme: Öğrencilerin işlenen konuları açıklığa kavuşturan örnekler vermesidir.

Yordama Yapma: Sınıfta işlenen konunun işlenmemiş bölümüyle ilgili tahminlerde bulunma ve bu tahminlerin gerekçelerini açıklamadır.

Bulmaca: Konu ile ilgili öğrencilerin hazırladıkları ya da öğretmen tarafından hazırlanmış bulmacalardır.

FIKİH VE İLİM DALLARI

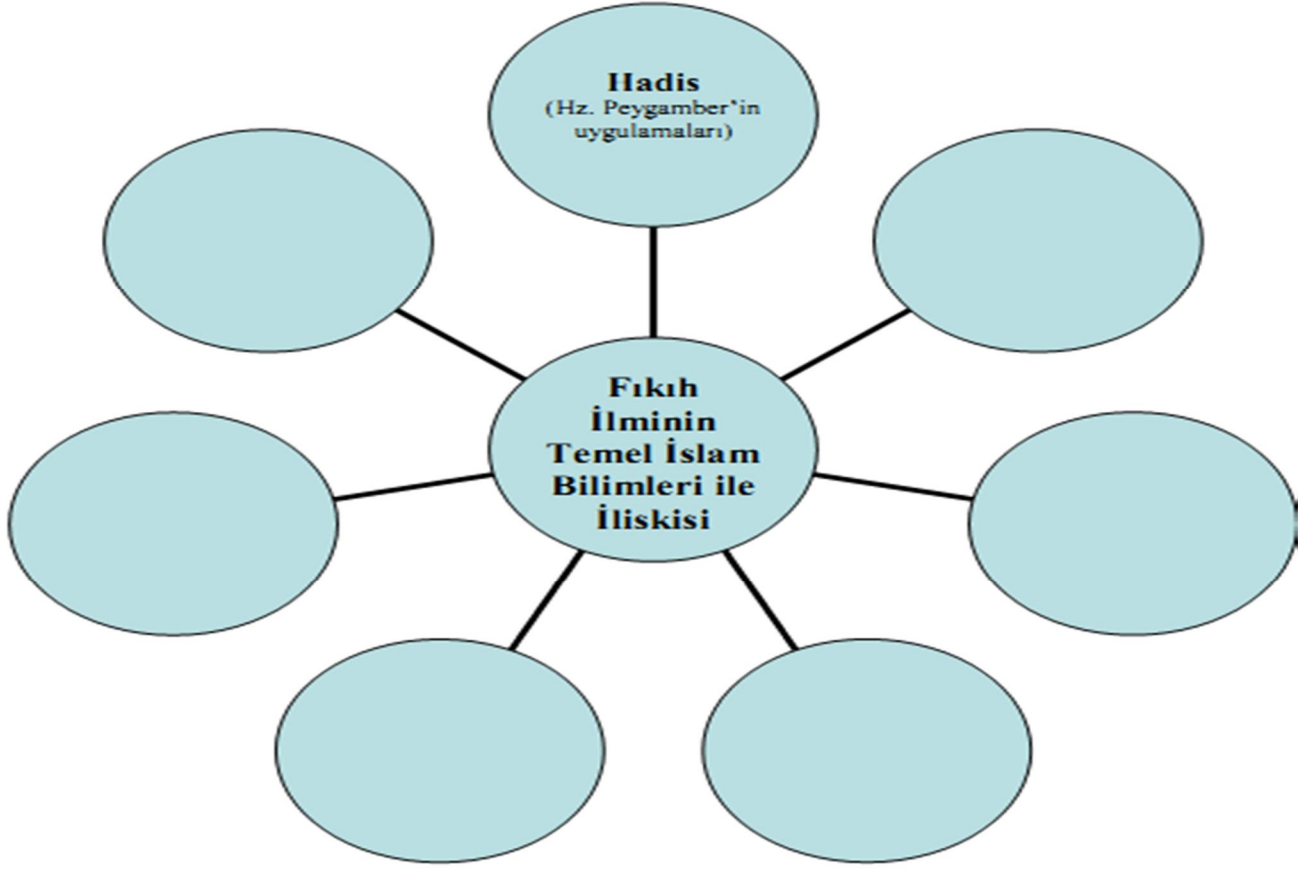
DERS	: Fıkıh
SINIF	: 11. sınıf
YAKLAŞIK SÜRE	: 40'
ÜNİTE	: Fıkıh İlmî
TEMEL BECERİLER	: Eleştirel düşünme, araştırma, değişim ve sürekliliği algılama, benzerlik ve farklılıkları keşfetme
KAZANIMLAR	: Fıkıh ilminin diğer bilimlerle ilişkisini örneklerle açıklar. Fıkıh-Fıkıh Usulü ilişkisini temellendirir
KAYNAK/MATERYAL	: Çalışma kâğıdı, projeksiyon

SÜREÇ

1. Sınıf iki gruba ayrılır:
 - Birinci gruptan fıkıh ilminin Temel İslam Bilimleri ile ilişkisini,
 - İkinci gruptan ise fıkıh ilminin diğer bilim dallarıyla ilişkisini araştırmaları istenir.
2. Grupların yaptıkları araştırmaları sınıf ortamında sunmaları sağlanır.
3. Sürece aşağıdaki sorularla devam edilebilir:
 - Fıkıh ilminin hangi dinî ilimlerle ilişkisi vardır?
 - Fıkıh ilminin fıkıh usulü ile ilişkisi nedir?
 - Fıkıh ilminin diğer ilim dallarıyla nasıl bir ilişkisi olabilir?
 - Fıkıh ilmi diğer ilim dallarından nasıl yararlanabilir? vb.
4. Sürecin sonunda öğrencilerin fıkıh ilminin İslam bilimleri ve diğer ilim dalları ile ilişkisini bir tablo halinde göstermeleri sağlanır (Ek 1) ve (Ek-2).

DEĞERLENDİRME

Ek 1 çalışma kâğıdı kontrol edilir.

BEYİN FIRTINASI

DERS	: Fıkıh
SINIF	: 11. sınıf
YAKLAŞIK SÜRE	: 40'
ÜNİTE	: Fıkıh İlminin Doğuşu ve Gelişmesi
TEMEL BECERİLER	: Mekân, zaman ve kronolojiyi algılama, araştırma, eleştirel düşünme değişim ve sürekliliği algılama, problem çözme
KAZANIMLAR	: Taklit döneminin oluşmasına etki eden unsurları sorgular.
KAYNAK/MATERYAL	: Çalışma kâğıdı

SÜREÇ

1. Öğrencilerden fıkıh ilminin durağanlaşmasının sebepleri üzerinde konuşmaları istenir.
2. Öğrencilerden bu konudaki düşüncelerini söylemeleri istenir.
3. "Taklit" kavramının tanımı üzerine konuşmaları sağlanır.
4. İnsanları taklide götüren etkenleri hakkında düşünceleri alınır.
5. Fıkıh ilminin durağanlaşması ile taklit arasındaki ilişki irdelenir.
6. Bütün bu konuşmalardan sonra ulaşılan sonuçlar Ek-1'deki çalışma kâğıdına listelenir.

DEĞERLENDİRME

- Fıkıh ilmindeki durağanlaşmanın ve taklidin, bu ilme ne gibi olumsuz etkilerinin olduğu konusunun öğrenilip öğrenilmediği değerlendirilir.

Ek-1

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Durağanlaşma ve taklidin fıkıh ilmine etkileri:

-
-
-
-

ÖRNEKLERİ İLE EF'ÂL-İ MÜKELLEFİN

DERS	: Fıkıh
SINIF	: 11. sınıf
YAKLAŞIK SÜRE	: 40'
ÜNİTE	: Fikhî Hükümler ve Kaynakları
TEMEL BECERİLER	: Kur'an-ı Kerim mealini kullanma, hadis kaynaklarını kullanma, mekân, zaman ve kronolojiyi algılama, araştırma, eleştirel düşünme, problem çözme
KAZANIMLAR	: Ef'âl-i Mükellefini tanımlar.
KAYNAK/MATERYAL	: Çalışma kâğıtları, ilmihâl ve fıkıh kitapları

SÜREC

1. Öğrencilere “Ef'âl-i Mükellefin” ifadesinden ne anladıkları sorularak alınan cevaplar tahtaya sıralanır.
2. Sürecin bu aşamasında öğrencilere sırasıyla “Farz, vacip, sünnet, müstehap, mübah, mekruh, müfsit, helal ve haram” kavramları deyince ne anladıkları sorulur. Alınan cevaplar tahtaya yazılır.
3. Kavramların doğru tanımları kısaca yapılır.
4. Ek-1 çalışma kâğıdı öğrencilere dağıtılarak doldurulması sağlanır.

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Ef'âl-i Mükellefin	Tanımı	Örnekler
FARZ
.....
.....

HER SORUNUN BİR ÇÖZÜMÜ VARDIR.

DERS	: Fıkıh
SINIF	: 11. sınıf
YAKLAŞIK SÜRE	: 40'
ÜNİTE	: İctihat
TEMEL BECERİLER	: Kur'an-ı Kerim mealini kullanma, hadis kaynaklarını kullanma mekân, zaman ve kronolojiyi algılama, araştırma, eleştirel düşünme, değişim ve sürekliliği algılama, problem çözme.
KAZANIMLAR	: İctihadın niçin sürekli ve güncel olması gerektiğini tartışır. Sosyal değişimle ictihat arasında ilişki kurar. İctihadın taklit ve taassubu önlemedeki işlevini fark eder.
KAYNAK/MATERYAL	: Kur'an-ı Kerim meali, fıkıh kitapları

SÜREÇ

1. Tahtaya büyük harflerle "İCTİHADIN YERİ VE ÖNEMİ NEDİR?" sorusu yazılır.
2. Bu soru çerçevesinde öğrencilerin yorum ve düşünceleri alınır.
3. Öğrencilere konuyu açıcı şu sorular yöneltilir:
 - İctihada niçin ihtiyaç duyulmuştur?
 - İslam fihhi durağan mıdır?
 - İctihat yapılmıyorsa fihhi meseleler nasıl çözülebilirdi?
 - İctihadın hayatı kolaylaştıran katkıları nelerdir?
 - İctihadın taklit ve taassubu önlemedeki işlevi neler olabilir?
4. Sorular üzerinde öğrencilerin konuşmaları sağlanır. Ulaşılan sonuçlar tahtaya listelenir.

ÖĞRENME ALANI	: İBADET
ÜNİTE	: İBADET KONUSUNDA BİLGİLENELİM
KAZANIMLAR	: İbadetin anlamını yorumlar. İbadetle ilgili kavramları açıklar.
TEMEL BECERİLER	: İletişim ve empati, sosyal katılım, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
KAYNAKLAR	: Sözlük (TDK)

SÜREÇ

1. İbadet, farz, vacip, sünnet, dua, amel-i salih kavramlarını içeren bir metin oluşturunuz.
 2. Metni tahtaya yansıtıp birkaç kez öğrencilere okutunuz.
 3. Öğrencilerden metinde geçen bilmedikleri kelimeleri işaretlemelerini isteyiniz.
 4. İşaretlenen kelimelerle ilgili bir sözlük çalışması yaptırınız.
 5. Kelimelerin günlük hayattaki kullanımlarıyla ilgili birer cümle kurdurunuz.
-

ÖĞRENME ALANI : KUR'AN VE YORUMU

ÜNİTE : İSLAM DÜŞÜNCESİNDE YORUMLAR

KAZANIMLAR : Din anlayışındaki farklılıkların niçin birer zenginlik olduğunu açıklar.

TEMEL BECERİLER : Eleştirel düşünme, problem çözme, sosyal katılım, mekân, zaman ve kronolojiyi algılama

MATERYALLER : Çalışma kâğıtları, projeksiyon, bilgisayar

SÜREÇ

1. Öğrencilerinizden Ek 1 'de verilen çalışma kâğıtlarından bir drama çalışması yapmalarını sağlayınız.
2. Canlandırılan drama üzerinde aşağıdaki sorular çerçevesinde bir konuşma ortamı oluşturunuz.
 - Tek bir rengin egemen olduğu bir hayatı hiç düşündünüz mü?
 - Birçok rengin olması hayatınıza neler katmaktadır?
 - Birlikte yaşadığınız insanlar birbirlerine fiziki özellikler, fikir ve düşünceler açısından ne kadar benziyorlar?
 - Çevrenizde farklı fikir ve düşüncede insanların olması sizi nasıl etkiliyor?
 - Dinde tek bir anlayış olduğunu varsayarak düşününüz. Bu durum ne gibi sonuçlar doğururdu?
 - Dinimizde farklı anlayışların olması sizce yaşamımıza zenginlik katar mı? Neden?

YAKLAŞIK SÜRE	: Bir ders saati
ÖĞRENME ALANI	: İBADET
ÜNİTE	: NAMAZ İBADETİ
KAZANIMLAR	: Namazın bireysel ve toplumsal katkılarına örnekler verir.
TEMEL BECERİLER	: İletişim ve empati, sosyal katılım, Kur'an-ı Kerim meali kullanma
KAYNAKLAR	: Kur'an-ı Kerim meali
MATERYALLER	: Çalışma kâğıdı

SÜREÇ

Hz. Peygamber şöyle buyuruyor: “Sizden birinizin kapısının önünden bir nehir aksa, o kimse bu nehirde beş kez yıkansa, acaba üzerinde o kirden hiç iz kalır mı?”

Oradaki insanlar “Hayır, bu durum onun kirlerinden bir şey bırakmaz.” dediler.

Peygamberimiz; “İşte beş vakit namaz da böyledir. Allah onlar sayesinde bütün hataları siler.” dedi. (Buhari, Mevakit, 6.)

1. Yukarıdaki hadisi tahtaya yansıtınız ve aşağıdaki soruları öğrencilerinize yöneltiniz:

- Hz. Peygamber, namaz ibadetini neye benzetmiştir?
- Sizce bu benzetmenin amacı nedir?
- Hadiste bahsedilen hangi namazdır?

2. “... Kalpler gerçekten de ancak Allah’ı anarak huzura erişir.” (Ra’d suresi, 28. ayet)

“... Çünkü namaz, insanı çirkin davranışlardan, akla ve sağduyuya aykırı olan her türlü şeyden alıkoyar...” (Ankebut suresi, 45. ayet).

“Ey inananlar! Namaz kılacağınız zaman yüzünüzü, dirseklere kadar ellerinizi, başlarınızı meshedip, topuklara kadar ayaklarınızı yıkayınız...” (Maide suresi, 6. ayet).

“Ey inananlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabb’inize ibadet ediniz.” (Bakara suresi, 21. ayet).

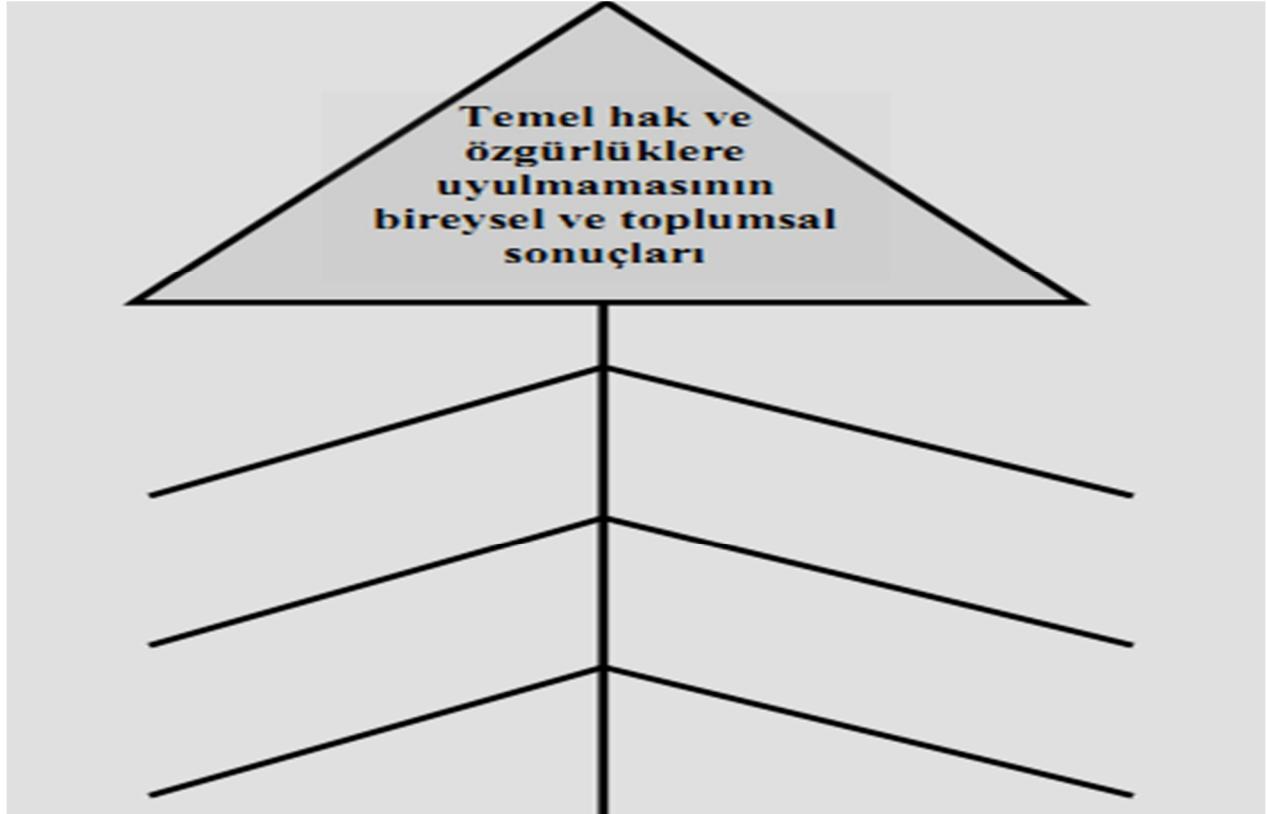
“Beni anın ki ben de sizi anayım. Bana teşekkür edin, nankörlük etmeyin.” (Bakara suresi, 152. ayet)

Yukarıdaki ayetleri tahtaya yansıtınız. Öğrencilerinizden ayet meallerinde namazın bireysel ve toplumsal faydalarına ilişkin hangi katkılarının olduğunu belirlemelerini isteyiniz.

ÖĞRENME ALANI	: İBADET
ÜNİTE	: NAMAZ İBADETI
KAZANIMLAR	: Vakit, cuma, bayram ve cenaze namazlarının ne zaman ve nasıl kılındığını belirtir.
TEMEL BECERİLER	: İletişim ve empati, mekân, zaman ve kronolojiyi algılama

SÜREÇ

1. Öğrencilerinizi beş gruba ayırınız. Her bir grubun vakit, cuma, teravih, bayram ve cenaze namazları hakkında araştırma yapmasını isteyiniz.
2. Öğrencilerin araştırmalarını sınıfta sunmalarını sağlayınız.
3. Namaz çeşitleri arasındaki fark ve benzerlikleri büyük grup çalışması ile belirlemelerini sağlayınız.
4. Süreç içerisindeki bütün çalışmalardan hareketle öğrencilerinizin namaz çeşitleri arasındaki fark ve benzerlikleri gösteren bir kavram haritası hazırlamalarını isteyiniz.

ÇALIŞMA KÂĞIDI

Aşağıda ramazan ayı ve oruçla ilgili bir şema verilmiştir. Şemada boş bırakılan yerlere Ramazan ayı ve oruçla ilgili kavramları yazınız.

